

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет управління
Кафедра логопедії та інноваційних технологій в інклюзії

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої
освіти на тему:

«РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ»

Виконала: студентка II курсу
Групи СОЛ(I)з-2м
Спеціальність: 016 Спеціальна
освіта
Спеціалізація: 016.01
Логопедія
Освітня програма:
«Інклюзія в освіті»
Смик Любов Миронівна

Керівник: кандидат
Педагогічних наук,
доцент
Ленів Зоряна Павлівна

Рецензент: доктор
педагогічних наук професор
кафедри початкової освіти
та освітніх інновацій
Червінська Інна Богданівна

Національна шкала

Кількість балів:

Івано-Франківськ – 2025 р.

АНОТАЦІЯ

Пояснювальна записка: 88 сторінок основного тексту, 80 джерела, 5 таблиць, 3 рисунки, 4 додатки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: зв'язне мовлення, казка, казкотерапія, емоційний інтелект, комунікація, соціалізація, розвиток, взаємодія

Предмет дослідження – мовленнєва діяльність дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – методика розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами казкотерапії.

У кваліфікаційній роботі визначено можливості казкотерапії як ефективного засобу розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. У процесі дослідження здійснено теоретичний аналіз наукових джерел з проблеми мовленнєвого розвитку дошкільників; визначено педагогічні умови та функції казкотерапії; охарактеризовано особливості формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку; розроблено та впроваджено методику розвитку зв'язного мовлення засобами казкотерапії; експериментально досліджено її результативність і надано практичні рекомендації для педагогів. Результати підтвердили позитивний вплив казкотерапевтичних методів на мовленнєву активність, послідовність і логічність висловлювань, емоційне реагування та комунікативну компетентність дітей.

ABSTRACT

Explanatory note: 88 pages of main text, 80 sources, 5 tables, 3 figures, and 4 appendices.

KEYWORDS: coherent speech, fairy tale, fairy-tale therapy, emotional intelligence, communication, socialization, development, interaction

The subject of the study is speech activity of older preschool children.

The object of the study is methodology for developing coherent speech in older preschool children through fairy-tale therapy.

In qualification thesis, I identified the potential of fairy-tale therapy as an effective tool for developing coherent speech in preschool children. In the course of the study, I conducted a theoretical analysis of scientific sources on the problem of preschoolers' speech development; determined the pedagogical conditions and functions of fairy-tale therapy; described the specific features of coherent speech formation in older preschool children; developed and implemented a methodology for developing coherent speech through fairy-tale therapy; experimentally examined its effectiveness and provided practical recommendations for educators. The results confirmed the positive impact of fairy-tale-based techniques on children's speech activity, the coherence and logical structure of their utterances, emotional responses, and overall communicative competence.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ.....	10
1.1. Дослідження проблеми розвитку зв'язного мовлення дітей у теорії лінгводидактики	10
1.2. Казки як засіб розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку	22
Висновок до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	39
2.1. Методика діагностики розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку	39
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	44
Висновки до розділу 2	51
РОЗДІЛ 3. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ.....	54
3.1. Обґрунтування методики розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку засобами казкотерапії	54
3.2. Апробація і аналіз результатів	69
3.3. Рекомендації для розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку засобами казкотерапії.....	74
Висновки до розділу 3	80
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88
ДОДАТКИ	96

ВСТУП

Актуальність дослідження. Зв'язне усне мовлення розглядається як найвищий рівень розвитку мовленнєвої діяльності дитини, що виконує провідну роль у процесі її взаємодії з соціальним і предметним середовищем. Саме ця форма мовлення забезпечує цілісне сприймання, осмислення та відтворення інформації, закладеної в мовному повідомленні, що зумовлює значну увагу науковців до вивчення її структурних, функціональних і психологічних особливостей. У сучасних соціокультурних умовах чітко простежується зростаючий запит на особистість, здатну до ефективної комунікації, що особливо актуалізується в системі дошкільної освіти. Комунікативна компетентність є необхідною передумовою соціалізації: діти з розвиненими мовленнєвими навичками активно включаються у взаємодію з однолітками, легко встановлюють міжособистісні контакти та адаптуються до соціального простору. Натомість недостатній рівень сформованості комунікативних умінь спричиняє труднощі у процесі спілкування, переважно психологічного характеру, що негативно впливає на емоційне самопочуття, соціальну адаптацію та загальний особистісний розвиток дитини.

Дошкільне дитинство найкраще сприяє формуванню комунікативних умінь. У Базовому компоненті дошкільної освіти відзначено, що найбільш значущим напрямом розвитку особистості дитини є формування у неї соціально-комунікативних навичок; освоєння дитиною моральних і етичних цінностей, розвиток спілкування і взаємодії з дорослими і однолітками, розвиток саморегуляції власних дій, формування готовності до спільної діяльності з однолітками.

З кожним роком дитина дошкільного віку відчуває потребу поділитися своїми відчуттями й ідеями з дорослими, навичками і знаннями — з товаришами. Натомість, без достатнього рівня розвитку комунікативних умінь, дитині складно це реалізувати. Дошкільник, позбавлений можливості спілкуватися з однолітками, ігнорується дитячим колективом через невміння

вибудовувати спілкування, відчуває себе ураженим і знехтуваним, що породжує зниження самооцінки, боязкість, замкнутість, а також появи тривожності і навіть прояву агресивності по відношенню до однолітків. Тоді як дитина з розвиненими комунікативними вміннями знаходить собі товариша у грі, здатна організувати спільну діяльність з однолітками, чітко висловлює свою думку, що сприятливо позначається на її всебічному розвитку.

Така дитина із задоволенням відвідує дитячий колектив, і не буде відчувати психологічного стресу під час вступу до школи, де її чекає абсолютно новий колектив й інший рівень взаємодії з однолітками. Формуванню комунікативних умінь у дітей дошкільного віку сприяє театралізована гра, яка створює сприятливі умови для об'єднання дітей, вдосконалення їхнього мовленнєвого розвитку, активізації звукової культури мовлення, інтонаційного ладу. Психічний розвиток дитини, а також розумова і психічна діяльність у цілому теж потребують правильного мовлення. Коли в пізнавальну діяльність включається мовлення, психічні процеси дитини починають перебудовуватися, відбувається формування розумових операцій, таких як синтез, аналіз, узагальнення, порівняння, абстракція, при цьому в процесі вдосконалення мовлення вони також розвиваються.

Мова виступає фундаментальним інструментом людської комунікації та взаєморозуміння. Рівень володіння рідною мовою, здатність ефективно її застосовувати, визначає не лише мовну, а й загальнокультурну сформованість особистості, її моральні засади, соціальні установки та естетичні орієнтири.

Формування повноцінної особистості неможливе без міцного мовного підґрунтя, що охоплює словниковий запас, граматичні структури та навички зв'язного мовлення. Саме рідна мова стає базовою основою освітньо-виховного процесу дітей старшого дошкільного віку в умовах закладів дошкільної освіти. Найзначущішим здобутком дошкільного періоду є становлення рідної мови як засобу пізнання світу і соціальної взаємодії. Наукові психофізіологічні дослідження вказують на особливу чутливість старшого дошкільного віку до інтенсивного мовного розвитку. Одним із

ключових завдань сучасної дошкільної педагогіки є формування зв'язного монологічного мовлення, яке передбачає вищий рівень мовленнєвих умінь, ніж діалогічне мовлення. Розвинене монологічне мовлення сприяє логічності мислення та ефективній комунікації з соціальним оточенням.

Активізація мовленнєвої функції тісно корелює з інтелектуальним зростанням дитини. У процесі мовлення особисте сприйняття дійсності поступово збагачується колективним досвідом, що забезпечує інтеграцію дитини в соціальну, культурну та виробничу реальність.

Питання розвитку зв'язного мовлення посідає провідне місце у сучасних програмах дошкільної освіти, зокрема таких як: «Дитина», «Українське дошкілля», «Світ дитинства», «Впевнений старт».

У сучасній корекційній педагогіці зростає інтерес до інноваційних підходів, зокрема до використання казкотерапевтичних методик у роботі з дітьми, які мають мовленнєві труднощі. Ефективність впливу казки на мовленнєвий розвиток дошкільників була предметом наукових досліджень таких фахівців, як А. Богуш, Ю. Богачук, Ю. Бойчук, В. Тронько, В. Бутенко, З. Ленів, О. Казачінер, Л. Коновалова та інші. А. Богуш акцентувала на тому, що казка є зразком усної народної творчості, яка виникає через взаємодію мовця і слухача. Вона має структуру зв'язного тексту з притаманними ознаками: тематичною єдністю, логічною завершеністю, інформативністю, композиційною цілісністю, стилістичною відповідністю розмовному мовленню. Водночас у ній присутні елементи фантастики й вигадки, що розширюють уяву дитини та активізують мовленнєві процеси.

Видатний педагог В. Сухомлинський розглядав казку як потужний інструмент формування мовлення, порівнюючи її з «живим подихом, що роздмухує вогник дитячого мислення та мовлення». Через казкові образи та сюжети дитина не лише пізнає дійсність за допомогою логічного осмислення, а й емоційно занурюється в неї, реагує на події, явища, формує власне емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього світу. Крім того, казка виступає важливим засобом первинної духовно-моральної соціалізації дитини,

створюючи сприятливе середовище для формування етичних орієнтирів та гуманістичних цінностей. Одним із найбільш ефективних засобів стимулювання мовленнєвого розвитку у дітей старшого дошкільного віку є казка. Вона супроводжує дитину протягом усіх етапів її дошкільного становлення, виступаючи потужним джерелом морального й мовного збагачення.

Використання казок в освітньо-виховному процесі для формування зв'язного мовлення передбачає ознайомлення дітей із зображувально-виразними засобами казки (порівняння, метафори, епітети, синоніми).

Для старшого дошкільника казка – це знайомий та приємний засіб пізнання світу та збагачення мовлення. Також казка має широкий потенціал використання, який полягає у слуханні, переказі, самостійному складанні казок, драматизації, складанні альтернативної кінцівки та багато іншого. Мова казок є простою, чіткою та лаконічною.

Проте залишається недостатньо розкритим практичний аспект освітньо-виховної роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей, оскільки відбуваються зміни в наукових підходах щодо створення умов формування зв'язного мовлення дітей, також змінюються покоління дітей, і відповідно повинні бути змінені мовленнєві технології роботи педагогів закладів дошкільної освіти.

Під час інтенсивного розвитку сучасних освітніх технологій та підвищення швидкості і напруженості життя історично сформований звичай розповідання казок дітям відходить на другий план. Це є одним із важливих чинників порушень у формуванні зв'язного мовлення.

Тому проблема розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобом казки є актуальною і потребує подальшого дослідження в педагогічній практиці для збереження звичаїв усного літературного мовлення з дітьми та повноцінного розвитку особистості вихованців. Це і зумовило вибір теми дослідження: «Розвиток зв'язного мовлення в дітей дошкільного віку засобами казкотерапії».

Незважаючи на наявні наукові здобутки у напрямі розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку, є ще важливі питання, які потребують обговорення, зокрема роль казки в розвитку мовлення дитини.

Мета дослідження – з'ясувати вплив казкотерапії на розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – мовленнєва діяльність дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – методика розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами казкотерапії.

Тема наукового пошуку зумовила необхідність вирішення таких **завдань дослідження:**

1. Розкрити вплив казкотерапії на розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку.
2. Визначити критерії, показники, охарактеризувати рівні розвитку зв'язного мовлення дітей засобами казкотерапії.
3. Розробити й апробувати експериментальну методику розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами казкотерапії.

Методи дослідження: теоретичні – вивчення та аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження; емпіричні – бесіди, анкетування, спостереження, аналіз результатів освітньо-мовленнєвої діяльності дітей; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний), метод кількісної та якісної обробки, інтерпретації даних.

База дослідження: Заклад дошкільної освіти, у дослідженні брало участь 10 дітей старшого дошкільного віку (5 нормотипових дітей – контрольна група, 5 дітей з порушенням мовлення – експериментальна група).

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ

1.1. Дослідження проблеми розвитку зв'язного мовлення дітей у теорії лінгводидактики

Проблема зв'язного мовлення досліджувалась у різних галузях науки: психологами (Л. Калмикова та ін.); лінгвістами (А. Загнітко, Т. Пироженко та ін.); лінгводидактами (А. Богущ, О. Білан, Н. Гавриш, Н. Луцан та ін.).

Формування мовлення в ранньому дитинстві відіграє ключову роль у становленні особистості й визначає вектор подальшого психічного і соціального розвитку дитини. Оволодіння мовою у відповідні вікові строки є критично важливою умовою для гармонійного психоемоційного становлення. З перших моментів життя повноцінна комунікація з дорослими сприяє засвоєнню мовного матеріалу, що, у свою чергу, активізує мовленнєву діяльність дитини відповідно до її індивідуальних можливостей на кожному етапі розвитку.

Мовленнєве сприймання та самостійне мовлення супроводжують практично всі види активності дитини, стаючи основою її взаємодії з навколишнім середовищем. Рівень сформованості мовлення безпосередньо впливає на ефективність міжособистісного спілкування. Комунікативна функція мови виступає фундаментом психічного дозрівання дитини, адже мова є не лише інструментом передачі інформації, а й засобом встановлення соціальних контактів.

Ще до набуття мовних навичок дитина прагне до комунікації за допомогою міміки, жестів, емоцій. У міру розвитку мовлення така взаємодія набуває більшої структурованості та точності. Проте мовленнєва компетентність не зводиться лише до знання граматичних форм чи словникового запасу – важливим є вміння адекватно висловлювати думки відповідно до комунікативної ситуації.

Мовленнєва діяльність ґрунтується на соціальних уміннях: логічній послідовності висловлювань, урахуванні потреб і досвіду співрозмовника, здатності вести діалог без переривання чи домінування, використанні невербальних засобів (жестів, міміки, погляду) для підтримки контакту.

Формування навичок мовлення і комунікації в нормотипової дитини відбувається природно – у процесі живого мовного досвіду, під впливом мовних моделей, які надають дорослі, та завдяки сприятливому мовленнєвому середовищу [54].

Оскільки мова не є вродженим механізмом, її становлення відбувається поступово, паралельно з фізичним і психічним дозріванням, і є індикатором загального розвитку дитини.

Л. Виготський наголошував, що дитина не просто сприймає дійсність зорово чи слухово – вона конструює її в діалозі та внутрішньому мовному монолозі, що є важливим аспектом пізнання.

Розвиток мовленнєвої здатності залежить від поєднання природжених психофізіологічних особливостей і постійного мовного впливу з боку соціального середовища. Під мовленнєвою здатністю розуміють сформований комплекс мовних умінь і навичок, що виникають за наявності відповідних умов та передумов для їх розвитку.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать: дефіцит або порушення комунікативних навичок у дитячому віці особливо небезпечні, адже можуть призводити до затримок мовленнєвого розвитку та серйозних труднощів у подальшій соціалізації.

На думку Т. Піроженко, комунікація є основною умовою виникнення активного мовлення, впливаючи на час його появи, динаміку розвитку та подальше вдосконалення упродовж дошкільного періоду. Якість мовлення (зокрема лексичні, граматичні й синтаксичні характеристики) безпосередньо залежить від потреби дитини у взаємодії з дорослими й однолітками [61; с. 7]. Огляд сучасних наукових джерел засвідчує, що проблема мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку стала однією з провідних у галузі

педагогічної психології. Ця тема привертає увагу як досвідчених науковців, так і молодих дослідників, оскільки є актуальною для освітньої практики.

Сучасні дослідження у сфері розвитку мовлення орієнтовані не лише на подолання окремих труднощів мовленнєвої сфери, а й на формування мовленнєвої компетентності як системного феномена дошкільної освіти. Вчені акцентують увагу на цілісному підході до мовленнєвого розвитку, зокрема на необхідності впровадження конструктивістської моделі навчання. Мовлення розглядається ними як одна з форм психічного розвитку, що поєднує емоційні та когнітивні компоненти особистості.

Особливу тривогу викликає загальна тенденція до зниження рівня мовленнєвого розвитку у дітей дошкільного віку в Україні. Так, педагоги змушені визнавати факт: значна частина п'ятирічних дітей володіє мовленням на рівні трирічних. Ця ситуація породжує серйозні виклики як для педагогів, так і для психологів, ставлячи перед ними завдання виявлення причин мовленнєвого регресу та пошуку ефективних шляхів подолання комунікативних труднощів дошкільників [73].

Мовленнєвий розвиток дитини виступає важливою складовою загального психічного розвитку особистості. Проте природного процесу дозрівання недостатньо для формування повноцінного мовлення. Величезне значення має соціальне оточення дитини, якість її взаємодії з дорослими, емоційний клімат у сім'ї. Саме в процесі засвоєння соціокультурного досвіду та включення у систему міжособистісних стосунків формується мовна ідентичність дитини, її здатність до вираження думок, емоцій, потреб.

Психологи й педагоги, що досліджують мовлення дошкільників, підкреслюють його відкритий, динамічний характер. Вони наголошують, що розвиток комунікативних навичок тісно пов'язаний зі змінами мотиваційної сфери, потреб і умов навчання [50]. У статті А. Богуш «Мовленевий портрет п'ятирічної дитини» представлено нормативні орієнтири щодо мовного розвитку дитини п'ятирічного віку. Авторка описує вимоги до звукової культури мовлення, лексичної наповненості, граматичної та синтаксичної

організації висловлювання, уточнюючи поняття «мовленнєва особистість». За її визначенням, це дитина, здатна грамотно, логічно й виразно спілкуватися рідною мовою в різних життєвих контекстах, уміє вести діалог, оцінювати, мислити, використовувати мовні й позамовні засоби, регулювати своє мовлення та орієнтуватися на мовлення інших [19].

У навчальному посібнику Т. Піроженко «Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника» мовлення трактується як багатовимірна характеристика психічного розвитку дитини, яка включає когнітивну, емоційну та комунікативну складові. Авторка зазначає, що ефективне мовленнєве навчання має базуватися на педагогічній моделі, яка передбачає врахування індивідуальної активності дитини, її внутрішніх потреб і можливостей, а також спрямоване на розвиток здатності до самовираження. У такій моделі пріоритетним є діяльнісний підхід, у межах якого мовлення розглядається не лише як інструмент пізнання, а й як засіб реалізації індивідуальності дитини у спільній діяльності [62].

Т. Піроженко також підкреслює, що мовленнєвий розвиток є відображенням міжособистісного досвіду дитини, її соціального статусу в групі, ставлення до себе й з боку оточуючих. У запропонованій авторкою технології розвитку мовлення навчання не поділяється за предметними напрямками (математика, природа, мова), а орієнтоване на взаємодію, співтворчість та емоційний обмін. Таким чином, мовленнєва компетентність є не лише показником інтелектуального розвитку, а й основою становлення особистості дошкільника в єдності його емоційного, когнітивного та поведінкового компонентів [61].

Завданнями, які стоять перед педагогами у сфері комунікативно-мовленнєвого розвитку, Т. Піроженко називає формування усіх типів спілкування (емоційно-особистісного, ситуативно-ділового, позаситуативного), розвиток як вербальних, так і невербальних засобів взаємодії, збагачення емоційного досвіду, що є основою для формування

ціннісних орієнтацій, розвиток дослідницьких і творчих умінь, необхідних для повноцінної участі у комунікації [62].

Розглянемо поняття «зв'язне мовлення». За словниковими джерелами поняття «зв'язне мовлення» тлумачиться як «висловлювання та його логічний виклад мовлення, якому властиві протяжність і розчленованість на окремі самостійні і завершені відрізки» [6; с. 45].

Психологічна природа зв'язного мовлення, його механізм становлення, досліджувались такими вченими, як В. Баранова, О. Білоус, Т. Дуткевич, Л. Калмикова, С. Конопляста, Т. Сак та ін. Учені досліджували процес породження усного мовлення, його зв'язність (розмовне, діалогічне, монологічне види мовлення), структурні елементи (орієнтування, мотивація, планування, мовленнєва реалізація, оцінювання і контроль).

Найбільш ґрунтовну психологічну характеристику зв'язного мовлення подано в роботах українських дослідників, зокрема С. Ю. Коноплястої та Т. В. Сак. Вони підкреслюють, що будь-яке мовлення, за допомогою якого передається думка або намір мовця, є зв'язним. На її думку, зв'язне мовлення – це такий тип мовленнєвої діяльності, в якому відображаються всі істотні логічні зв'язки змісту. Причинами порушення зв'язності можуть бути або неусвідомлення цих зв'язків мовцем, або ж нездатність адекватно передати їх мовленнєвими засобами, навіть за наявності внутрішнього розуміння [50].

К. Крутій розглядає зв'язність мовлення як відповідність між змістом думки та її мовленнєвим оформленням, яка забезпечує її доступність для слухача або читача. На її переконання, для розуміння такого мовлення немає потреби звертатися до зовнішньої ситуації – воно повністю зрозуміле завдяки контексту, тобто має контекстну самодостатність. Подібний підхід також підтримує О. М. Котик у власних дослідженнях розвитку дитячого мовлення [52].

Таким чином, з психологічної точки зору зв'язне мовлення – це контекстуально обумовлене, логічно послідовне мовлення, в якому відображено суттєві зв'язки змісту. Воно є адекватним вираженням думки

мовця, зрозумілим без опори на зовнішню ситуацію, що особливо актуально в умовах навчальної комунікації.

У сучасних лінгводидактичних працях поняття «зв'язне мовлення» трактується як розгорнута мовленнєва діяльність, що здійснюється мовцем самостійно, з дотриманням логічної послідовності у викладі думок [60]. Його також визначають як змістово та структурно цілісне висловлювання, яке складається з логічно об'єднаних мовленнєвих фрагментів, що формують завершене повідомлення. Таким чином, мовлення розглядається як динамічний процес, кінцевим результатом якого виступає текст як мовленнєвий продукт [15].

З точки зору психології зв'язним вважається таке мовлення, яке доступне для розуміння завдяки змістовому наповненню. Його інколи називають контекстуальним, оскільки адекватне сприйняття такого мовлення можливе в межах певного контексту ситуації чи теми спілкування.

У галузях лінгвістики та методики викладання мови зв'язне мовлення аналізується у двох вимірах – як процес створення висловлювання та як його завершений результат у формі тексту або дискурсу. Науковці акцентують на тісному зв'язку між змістом і формою мовлення, вважаючи їх нерозривними складовими цілісного комунікативного акту [13].

Змістова структура зв'язного мовлення включає два ключові компоненти – діяльнісний і особистісний. Перший охоплює механізми формування мовного повідомлення, його сприйняття адресатом, а також мовленнєвий самоконтроль. Другий – пов'язаний з проявом індивідуальних особливостей мовця: його характеру, темпераменту, рівня культури та мовної компетентності.

Українські мовознавці, зокрема М. Пентилюк, виокремлюють низку ознак, притаманних зв'язному мовленню. Серед них: точність (знання предмета висловлювання і відповідність мовних засобів змісту), логічність (узгодженість між елементами мовлення відповідно до логічних законів),

доречність (відповідність умовам комунікації), стислість, мовна чистота та лексичне багатство [61].

Сучасні українські лінгводидакти, такі як А. Богуш і Н. Гавриш, характеризують зв'язне мовлення дітей старшого дошкільного віку як цілісне, логічно та граматично впорядковане мовлення, побудоване відповідно до композиційних норм. Таке мовлення має тематичну спрямованість, виконує насамперед комунікативну функцію, є структурно завершеним і поділяється на складові елементи з різним ступенем значущості [13].

Предметом дослідження О. Білан було навчання розповіді дітей старшого дошкільного віку за ілюстраціями. Науковиця визначає тенденції розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку: у процесі складання розповіді темпи розвитку зв'язного мовлення зумовлюються тим, що відповідно до типу розповіді використовуються різні види ілюстрацій; змістовність розповіді залежить від того, як сприймають і розуміють художній текст діти та його зображення в ілюстраціях; міцність засвоєння дітьми дошкільного віку вмінь і навичок складати змістовну розповідь за ілюстраціями залежить від того, чи раціонально поєднуються заняття з різних розділів програми [7].

Зв'язне мовлення у дітей дошкільного віку – це мовленнєвий витвір, що складається з послідовно і логічно пов'язаних між собою речень, який слугує засобом налагодження комунікації та досягнення взаєморозуміння між дитиною та оточенням.

Отже, під зв'язним мовленням варто розуміти змістовно цілісне, розгорнуте висловлювання, сформоване за допомогою граматично правильних і структурно пов'язаних речень, яке забезпечує ефективний обмін інформацією та взаємодію між учасниками спілкування.

Зв'язне мовлення починає формуватись у дітей приблизно на п'ятому році життя, хоча, за спостереженнями В. Баранової, його елементи можна виявити вже у ранньому віці. Утім, на цьому етапі воно має переважно емоційно-експресивний характер і відзначається ситуативністю [5].

Ситуативне мовлення безпосередньо пов'язане з конкретною життєвою ситуацією і стає зрозумілим лише з урахуванням контексту, у якому перебуває дитина. А. Богуш визначає його як експресивно-емоційне, оскільки таке мовлення, зазвичай, більше виражає почуття або демонструє щось, аніж цілісно повідомляє інформацію [18].

Мовлення дітей раннього віку ще не має повноцінної логіко-сміслової структури, тому для його розуміння дорослій людині необхідно враховувати безпосередню ситуацію, в якій воно було реалізоване.

Дослідження В. Баранової підтверджують, що до 4–5 років у дітей домінує ситуативне мовлення, яке поступово змінюється на контекстне або зв'язне. У контекстному мовленні дитина вже здатна описувати події чи об'єкти таким чином, щоб слухач міг їх зрозуміти навіть без безпосереднього спостереження за ситуацією. Переказ прочитаного, розповідь про події чи опис предметів стають зрозумілими лише за умови логічної та послідовної побудови висловлювання [3].

Разом з тим, ситуативне й контекстне мовлення не виключають одне одного, а гармонійно співіснують у мовленнєвому розвитку дитини. Вибір форми мовлення залежить від конкретних умов спілкування і його мети [14].

Рівень сформованості зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку тісно пов'язаний з розвитком їх пізнавальної сфери: мислення, сприймання, уяви та здатності до узагальнення. Щоб побудувати зв'язне висловлювання, дитина має спочатку уявити об'єкт або ситуацію, провести аналіз, встановити причинно-наслідкові, часові та просторові зв'язки. Досягнення зв'язності мовлення можливе лише за умови володіння мовними засобами, які забезпечують логічне поєднання речень у цілісний вислів. Зв'язне мовлення – це своєрідний показник рівня оволодіння дитиною рідною мовою, що передбачає засвоєння її фонетичної системи, словникового запасу та граматичної будови.

Одним із показників сформованості зв'язного мовлення є здатність дитини поєднувати окремі речення в цілісний текст, об'єднаний спільним

змістом. У процесі мовленнєвого розвитку в закладах дошкільної освіти діти опановують дві основні форми монологічного мовлення – самостійну розповідь і переказ. Ці види монологу розрізняються за джерелом змісту: у самостійній розповіді дитина самостійно добирає тематику, зміст і мовленнєве оформлення висловлювання, тоді як під час переказу опора здійснюється на вже почутий або прочитаний художній чи пізнавальний текст.

У межах зв'язного мовлення традиційно виділяють два основних його типи – діалогічне та монологічне мовлення. Діалогічне мовлення реалізується у формі діалогу, тобто бесіди між двома або кількома особами. За визначенням А. Богуш, діалог – це форма усного мовлення, у якій кожне висловлювання одного з мовців спрямоване на співрозмовника; репліки в діалозі, як правило, короткі, лаконічні, складаються з простих речень або навіть окремих слів, і тематично пов'язані між собою [18].

Монологічне мовлення, на відміну від діалогічного, є висловлюванням однієї особи, зверненим до слухачів або до себе. Це мовлення розгорнуте, граматично структуроване, змістово цілісне, контекстне. Монолог у мовленнєвій діяльності дітей дошкільного віку може набувати різних форм – розповіді, переказу, опису, повідомлення – і в кожному з них простежується логіка, послідовність і завершеність викладу думок.

Суттєвою рисою будь-якого мовленнєвого висловлювання є його комунікативна спрямованість: з одного боку, це процес передавання інформації від мовця до слухача, з іншого – текстова організація, що вимагає побудови послідовності взаємопов'язаних речень, які об'єднуються в цілісну смислову одиницю.

За визначенням А. Богуш, монологічне мовлення – це розгорнуте смислове висловлювання, що забезпечує повноцінне спілкування та взаєморозуміння між людьми. Монолог виступає як повідомлення про певні факти дійсності, оформлене засобами граматики й лексики рідної мови [11].

У роботі з дітьми дошкільного віку застосовуються різні типи монологічного мовлення, зокрема: опис – повідомлення про факти дійсності,

що існують одночасно; розповідь – повідомлення про події, які розгортаються у часовій послідовності; міркування – висловлювання, що відображають причинно-наслідкові зв'язки між явищами [10]. Таке різноманіття форм дає змогу формувати в дітей гнучкі мовленнєві навички, адаптовані до різних комунікативних ситуацій.

У закладах дошкільної освіти (ЗДО) пріоритет надається усній формі зв'язного монологічного мовлення, якій властиві такі характеристики, як: організованість, розгорнутість, безперервність, внутрішня логічна структура, аргументованість, точність у передаванні думок, чітка послідовність і смислова завершеність. Ці ознаки свідчать про високий рівень розвитку мовленнєвої діяльності, яка є результатом цілеспрямованого педагогічного впливу.

Таким чином, монологічне мовлення є більш складною, довільною та структурованою формою зв'язного мовлення, що потребує спеціального навчання й розвитку. У науковій літературі розрізняють такі види зв'язного мовлення, як: експресивне, імпресивне, внутрішнє; усне, писемне; діалогічне та монологічне. Розуміння цієї типології є необхідною умовою для ефективного формування мовленнєвих компетентностей у дітей дошкільного віку.

У старшому дошкільному віці мовлення дітей поступово втрачає ситуативний характер і стає контекстним, тобто таким, що зрозуміле слухачеві незалежно від конкретної ситуації спілкування. На відміну від мовлення молодших дошкільників, яке значною мірою залежить від невербальних засобів (жестів, міміки, ситуації), мовлення старших дошкільників набуває самостійності, логічної завершеності та зрозумілості. Діти, у мовленні яких ще залишаються риси ситуативності, здатні самостійно пояснювати значення незрозумілих слів або фраз. Крім того, мовлення старших дошкільників збагачується різноманітними синтаксичними конструкціями, зокрема підрядними, складнопідрядними реченнями, реченнями з однорідними

членами, що свідчить про ускладнення граматичної структури висловлювань і зростання мовленнєвої зрілості [16].

А. Богуш у статті «Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини» подає розгорнуту характеристику особливостей мовлення дітей п'ятирічного віку. Дослідниця зазначає, що у цьому віці в мовленні з'являються нові типи зв'язного мовлення, такі як: мовлення-пояснення, мовлення-міркування, а також ситуативні мимовільні висловлювання (непідготовлене мовлення), контекстне мовлення, немовні форми спілкування [19]. Таке розширення мовленнєвого репертуару свідчить про активний розвиток комунікативної компетентності дошкільників.

У старшому дошкільному віці провідною формою соціальної взаємодії стає спілкування з однолітками, у якому діти виступають ініціаторами мовленнєвих контактів. При цьому діалогічні форми спілкування поступово змінюються на контекстні та монологічні, що зумовлює зростання рівня мовленнєвої самостійності. Діти цього віку здатні будувати різні типи розповідей: з особистого досвіду, про улюблені іграшки, творчі розповіді на запропоновану тему, описи за ілюстрацією, розповіді-етюди, мініатюри тощо. Вони успішно передають зміст переглянутих мультфільмів, фільмів, театральних вистав, літературних творів, зокрема казок і оповідань [22].

Загалом, зв'язне мовлення дітей старшого дошкільного віку досягає досить високого рівня розвитку. У комунікативній ситуації дошкільники вміють надавати змістовну, стислу або розгорнуту відповідь, яка є зрозумілою співрозмовнику. Вони виявляють інтерес до спілкування, охоче беруть участь у бесідах, своєчасно реагують на висловлювання інших, формулюють доречні репліки та запитання, демонструють комунікативну ініціативу.

Результати досліджень вітчизняних науковців (О. Білан, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Луцан та ін.) підтверджують, що на шостому році життя діти здатні будувати послідовні, логічно структуровані й переконливі висловлювання, складати описові та сюжетні розповіді, а також висловлювати власні міркування, наводити аргументи. Разом із тим, формування зв'язного

мовлення дошкільників значною мірою залежить від організації освітнього процесу. Зокрема, важливу роль відіграє розвивальне мовленнєве середовище, яке створює умови для мовленнєвої активності дитини в різних видах діяльності. Відтак, цілеспрямована мовленнєва робота педагогів під час реалізації усіх розділів освітньої програми є необхідною умовою ефективного розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Узагальнюючи розгляд проблеми розвитку зв'язного мовлення дітей у теорії лінгводидактики, можна стверджувати, що становлення мовленнєвої компетентності є багатовимірним і динамічним процесом, який тісно пов'язаний із загальним психічним, емоційним та соціальним розвитком дитини. Теоретичні засади розвитку мовлення спираються на результати міждисциплінарних досліджень психологів, педагогів, лінгвістів і лінгводидактів. У центрі уваги науковців перебувають не лише мовні навички як такі, а й здатність дитини до цілісного мовленнєвого самовираження в контексті реальної комунікації, що формується під впливом якісного мовного середовища, педагогічної підтримки та міжособистісної взаємодії.

Сучасні підходи до мовленнєвого розвитку дошкільників орієнтують освітню практику на цілісне бачення мовлення як інструмента пізнання світу й соціальної взаємодії. Ефективне формування зв'язного мовлення передбачає не лише оволодіння мовними структурами, а й розвиток комунікативної компетентності, критичного мислення, здатності до діалогу та самовираження. У цьому контексті особливої актуальності набуває впровадження діяльнісного та конструктивістського підходів до навчання, які передбачають активну роль дитини в процесі опанування мовлення. Підвищення уваги до проблеми зниження рівня мовленнєвого розвитку серед дошкільників вимагає системного аналізу причин цього явища й розробки ефективних методик педагогічної корекції.

1.2. Казки як засіб розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку

Важливим засобом розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку, на наш погляд, є українська казка. Адже дошкільнику простіше зрозуміти сюжет, вжитись у роль героя, вигадати самому казку, або розіграти її з другом. Атмосфера казки, близька дитині емоційно, адже вона завжди знає, що її результат буде позитивний. Казки вчать дитину як звернутися до оточуючих, використовуючи його різні форми і види.

Розвиток особистості дитини засобом казки досліджували і філософи, і психологи, й педагоги, і мистецтвознавці у різні історичні період розвитку людства. Місце казки в розвитку мовлення дітей досліджували в Україні: О. Білан., Т. Бишовець, А. Богущ, О. Борисенко, В. Бутенко, Н. Гавриш, Т. Зінкевич-Євстигнєєва, Л. Коновалоа, М. Стельмахович, В. Сухомлинський та ін.

Психолого-педагогічні дослідження, проведені такими видатними науковцями, як М. Стельмахович та В. Сухомлинський, підкреслюють, що казка захоплює дитину не лише завдяки своєму яскравому зовнішньому оформленню, але й насамперед через глибокий внутрішній смисловий зміст. Через образи, властиві казковому жанру, у свідомість дитини поступово проникає багатство народного слова з його багатовимірними, найтоншими емоційно-смисловими відтінками. Це сприяє тому, що казка стає не просто розвагою, а своєрідною сферою духовного життя дитини, де вона може виражати свої думки, почуття, формуючи живе, природне мовлення [39].

Під час прослуховування казкових історій у дітей виникають асоціативні зв'язки з уже відомими їм реальними подіями та образами, які вони зустрічали у повсякденному житті. Відбувається поступове формування семантичних зв'язків між конкретними явищами дійсності і відповідними мовними позначеннями, що, у свою чергу, сприяє створенню наочних уявлень про навколишній світ, переданих через слова, що містяться у текстах казок.

Враховуючи, що будь-який літературний твір має на меті сформувати у дитини цілісне уявлення про життєвий простір, розвинути її мовленнєво-комунікативну компетентність та сприяти формуванню ціннісного ставлення до навколишнього світу, було поставлено завдання розробити варіативну модель ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з українською народною казкою. При цьому читання або розповідання казки не розглядається як ізольоване, одноразове заняття, а як комплексна система заходів, що інтегрують різні види діяльності: спостереження, малювання, бесіди, творчі розповіді, ігри-драматизації, ігрові вправи та завдання. Такий підхід забезпечує глибоке та всебічне ознайомлення дітей із соціальним і предметним довкіллям через призму казкового тексту [40].

Казка, як унікальний вид творчості, залишається найближчим і найріднішим для дитячої душі жанром. Вона пробуджує у дитини різноманітні емоції: змушує сміятися, переживати, мріяти та сподіватися, що є важливим для її емоційного і психічного розвитку. У науковій літературі казка визначається як один із найдавніших жанрів усної народної творчості, переважно прозовий твір, що має чарівний, авантюрний або побутовий характер і включає елементи вигадки та фантазії [21].

Казка є особливим жанром художньої прози, що має витоки у фольклорній традиції і бере початок із давніх народних переказів. Вона характеризується стислістю викладу та насиченістю фантастичними елементами, у яких діють вигадані персонажі, зокрема чарівники, феї, гноми, велетні та інші надприродні істоти, які діють у вигаданому або напівреальному світі [26].

Згідно з визначенням А. Богуш, казка є усним народним твором, що виник у процесі безпосередньої комунікації між оповідачем і слухачами. Вона являє собою зв'язний наративний текст з домінуванням вигаданих та фантастичних мотивів. Як цілісний мовленнєвий твір, казка володіє типовими ознаками зв'язного мовлення: тематичною єдністю, наявністю заголовка, логічною завершеністю, смисловою цілісністю, послідовністю викладу,

структурною організацією (вступ, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка), системою міжчастинних зв'язків (так звані казкові віхи) і стилістичною відповідністю до розмовного мовлення [18].

Питання значущості казки в контексті навчання і виховання дітей дошкільного віку привертала увагу як класиків педагогічної науки (К. Ушинський, В. Сухомлинський), так і сучасних науковців та практиків, серед яких – О. Білан, Г. Беленька, Ю. Бойчук, Л. Гаркуша, О. Казачінер, З. Ленів, М. Машовець, Н. Лисенко, М. Стельмахович та інші. У працях цих авторів простежується системний підхід до аналізу функцій казки у навчальному процесі, її виховного потенціалу, а також методик інтеграції казкових творів у щоденну освітню діяльність з дошкільниками.

Окремо варто зазначити внесок таких науковців, як А. Богуш, Н. Гавриш, М. Машовець, які розробили змістові й методичні підходи до ознайомлення дітей із художньою літературою, зокрема казкою, у структурі дошкільної освіти. Психологічні аспекти дитячого сприймання літературних творів ґрунтовно досліджені у працях Л. Самошкіної, В. Яковенко та інших фахівців, які з'ясували закономірності емоційного реагування та осмислення дітьми літературних образів.

Казка, як один із найрозвиненіших і найбільш привабливих для дітей жанрів фольклору, вирізняється надзвичайною художньою цілісністю. Вона дає змогу дітям сприймати навколишній світ у всій його багатогранності, складності та гармонії. Казка відображає дійсність не в прямій формі, а через систему символів, образів, сюжетів, що репрезентують ідеї, цінності, культурні коди. Її зміст, мова і мотиви тісно пов'язані з національними традиціями та морально-етичними настановами народу.

К. Ушинський пояснював популярність казок серед дітей тим, що характерні риси народної творчості – простота, емоційна безпосередність і доступність – глибоко резонують із природними особливостями дитячого мислення та сприймання. Учений вважав, що народна казка уособлює колективну дитячу мрію, в яку сам народ, принаймні частково, щиро вірить.

За словами Ушинського, саме в єдності виховного та освітнього змісту полягає істинна естетична й педагогічна цінність казки. У ній реалізується провідна ідея народної педагогіки – гармонійне поєднання навчання й виховання, що сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості [75].

Казка містить психологічні механізми супроводу переходу від дитячого стану до дорослого. Казка навчає, виховує, запобігає, вчить, спонукає до діяльності і навіть лікує. На думку Н. Басюк, змістовий потенціал казки набагато багатший за художньо-образну значимість. Казки розкривають сімейний уклад життя, традиційні цінності, культуру сімейних відносин, любов до природи, в близьких і зрозумілих дітям образах.

Згідно О. Борисенко, «казка розглядається як розповідний, зазвичай народнопоетичний твір про вигадані образи та події, здебільшого за участю чарівних, фантастичних сил». Такі моральні категорії, як добро і зло, добре і погано, можна і не можна, доцільно формувати у дітей як своїм власним прикладом, так і за змістом казки. Казки допомагають педагогу показати, як дружба допомагає перемогти зло, що зло – поганий вчинок завжди карається («Вовк і семеро козенят»). У змісті казки є навчальний урок, який діти поступово засвоюють, багаторазово повертаючись до тексту казки. Наказ слухатися батьків і старших звучить у казках «Гуси-лебеді», «Сестричка Оленка і братик Іванко». Такі якості, як страх і боягузтво висміюються в казці «У страху очі великі». Працьовитість у казках завжди винагороджується «Морозко», мудрість вихваляється «Мужик і ведмідь », турбота про близьких заохочується «Бобове зернятко» та ін. [21].

Казки для дітей мають величезне значення як найважливіший засіб виховання моральних якостей. Народ, дбайливо зберігаючи і примножуючи, передавав із покоління в покоління свої традиції. Адже в казках відчувається душа народу, його звичаї і звички. Мова казки поетична, насичена епітетами і мовними зворотами, піднесена і заспокоює душу слухачів. Розвиваючись разом з народом, із століття у століття народ створює і переказує їх. Казки

змінюються не тільки за змістом, але і за формою, за жанровими ознаками, так змінює ставлення до них народ.

Багато науковців наголошують на тому, що казка є одним із найулюбленіших і найпоширеніших жанрів усної народної творчості серед дітей. Її популярність пояснюється глибокою соціальною основою, оптимістичним світоглядом і наявністю яскраво вираженого морального начала. У сюжетах казок зазвичай відображено боротьбу добра зі злом, де позитивні персонажі – сміливі, чесні, доброзичливі – долають уособлення несправедливості, жорстокості, зла. Для дитячого сприйняття такі образи стають взірцями гуманного, ідеалізованого ставлення до світу та інших людей. Під час слухання або читання казки дитина активно залучається до емоційного й морального осмислення подій: вона уважно спостерігає за вчинками героїв, емоційно реагує на події, співпереживає добрим персонажам і засуджує негативних. Таке залучення сприяє розвитку емпатії, етичних суджень і формуванню первинної ціннісної картини світу.

В українській педагогічній традиції казки поділяють на кілька основних жанрових груп: казки про тварин, чарівні та побутові. Така класифікація дає змогу краще зрозуміти їхні особливості, функції й педагогічну цінність.

Казки про тварин посідають чільне місце серед народних оповідей, оскільки їхніми героями виступають не лише люди, а й звірі, птахи, риби, комахи, а іноді навіть представники неживої природи – вітер, мороз, сонце, овочі чи предмети побуту. Тварини у таких казках наділяються людськими рисами характеру – вони розмовляють, сваряться, миряться, діють за людською логікою, водночас зберігаючи свою природну поведінку. Цей жанр має витоки у тотемістичних віруваннях давніх народів, де кожна тварина вважалася покровителем або символом певної риси чи сили. Згодом міфологічна складова казки поступово поступилася художній формі, що наближує її до байки – короткого дотепного оповідання з моральним змістом. Типовими представниками цього жанру є твори на кшталт «Лисиця і журавель» або «Звірі в ямі». До цієї групи за характером образів також

відносять казки про предмети та явища природи, що оживають у казковому світі.

Чарівні казки, своєю чергою, формують уявлення дитини про світ, у якому панують закони фантастики, дива та пригод. В основі таких творів лежить сюжет з елементами магії, перетворень і втручання надприродних сил. Герої чарівних казок долають труднощі завдяки допомозі чарівних істот, магичних предметів або фантастичних сил. Такі казки вирізняються динамічністю дії, високим рівнем емоційної напруги та символічним значенням елементів сюжету. Вони не лише захоплюють дітей, а й моделюють морально-етичні ситуації, де утверджується ідея перемоги добра над злом, любові – над ненавистю, мужності – над боягузством.

Побутові казки мають інше функціональне навантаження: вони відображають повсякденне життя людей з його труднощами, конфліктами, кумедними чи повчальними ситуаціями. У центрі таких казок – персонажі з народного середовища: бідняки, дурники, ледарі, хитруни, що потрапляють у життєві колізії й виявляють або чесність, або негативні риси характеру. Мораль таких казок зумовлена глибоким народним досвідом і відображає оцінку суспільних явищ: чесна людина перемагає завдяки розуму й доброті, а злість, жадібність та заздрість отримують осуд. Для цього жанру характерна іронічна інтонація, гостра соціальна критика та моральне повчання.

У сучасному літературознавстві виділяють також *казки змішаного типу*, які поєднують у собі ознаки чарівної та побутової казки. У таких текстах можуть одночасно діяти чарівні елементи (магічні предмети, фантастичні істоти) і типові побутові ситуації, що наближає їх до реального життя, зберігаючи при цьому елементи дива. Це надає цим казкам особливої гнучкості у змісті й розширює їхні педагогічні можливості [21].

Виявляються такі елементи дивовижного у вигляді чарівних предметів, навколо яких групуються основні події. Так само крім класичного жанру казки поділяються на такі види казок, як: дидактична казка, казкотерапія, лікувальна казка, авторська казка, вітчизняні, зарубіжні, національні тощо

Авторська казка – це літературний жанр, у якому поєднуються елементи народної казкової традиції з індивідуальним стилем, світоглядом та художнім баченням конкретного автора. На відміну від народних казок, що передавалися усно і не мали визначеного автора, авторська казка створюється конкретним письменником і зазвичай зберігає всі риси літературного твору: чітку композицію, розгорнуту характеристику персонажів, стильову своєрідність. У ній можуть бути як чарівні й фантастичні елементи, так і глибокі філософські або соціальні підтексти [44].

Однією з головних рис авторської казки є її символічність і багатозначність. Автор часто вкладає у казкову форму серйозні ідеї: проблеми добра і зла, вибору, людських цінностей, морального вибору, свободи, самопожертви. Тому такі твори можуть бути цікаві не лише дітям, а й дорослим.

Особливу увагу в авторських казках приділяють мові та стилістичному оформленню. Автори експериментують з художніми засобами, створюють унікальні образи й метафори, використовують поетику, властиву саме їхньому авторському стилю. Саме мова допомагає читачу зануритися в особливу атмосферу казкового світу та співпереживати героям. У цьому полягає значна відмінність від фольклорної казки, де стиль зазвичай простий і нейтральний.

Авторська казка може мати реалістичний або фантастичний характер, бути гумористичною, трагічною чи повчальною. Вона дозволяє письменнику моделювати нові світи й соціальні ситуації, випробовувати моральні принципи своїх героїв. Часто герої авторських казок мають психологічну глибину, внутрішній конфлікт, який розкривається впродовж сюжету [43]

Завдяки художній довершеності та універсальності тем, авторські казки часто входять до шкільних програм, адаптуються для театру, кіно, анімації. Вони сприяють формуванню у дітей естетичного смаку, емпатії, моральних орієнтирів. Авторські казки не лише продовжують традицію усної народної творчості, а й збагачують її новими сенсами, зберігаючи актуальність у сучасному культурному просторі.

Ефективність казок для дітей старшого дошкільного віку визначається їхньою відповідністю віковим особливостям та змістом. Починаючи приблизно з трирічного віку, малюкам особливо цікаві оповіді про тварин, які взаємодіють між собою або з людьми. Це пов'язано з тим, що в цьому віці діти часто ідентифікують себе з тваринами, імітують їхню поведінку та мову. Якщо підібрати твори відповідно до інтересів і рівня розвитку дитини, вони не лише захоплюватимуть її, а й сприятимуть розвитку мовлення, сприймання, пам'яті та уміння переказувати зміст. Ключову роль у цьому процесі може відігравати метод казкотерапії як важливий засіб виховання [46].

Кожна казка має свій неповторний зміст, але при цьому існують певні загальні принципи організації педагогічної роботи з казковим матеріалом, особливо в контексті формування емоційної чутливості дітей. Ці принципи включають використання образів, символів та сюжетів, які допомагають дитині зрозуміти власні переживання через метафору.

Серед основних методик роботи з казкою виділяють використання казкових образів як метафор. У такому випадку сюжет казки слугує поштовхом до виникнення вільних асоціацій, що відображають особисті переживання дитини. Такі асоціації обговорюються, що сприяє емоційному розвантаженню та кращому усвідомленню почуттів. Ще одним ефективним прийомом є малювання за мотивами прочитаного – це дозволяє дитині відтворити свої враження через зображення, активізуючи уяву та внутрішній досвід.

Важливу роль відіграють і бесіди з дитиною після прочитання казки. Обговорення вчинків персонажів допомагає дітям аналізувати поведінку, мотиви дій, розрізняти поняття добра і зла. Це сприяє моральному розвитку та формуванню ціннісних орієнтацій. Додатковим варіантом є аналіз проблемних ситуацій, коли дитина має знайти нестандартне рішення, що стимулює креативне мислення та пізнавальну активність [49].

Також ефективним є моделювання казкових історій, коли діти складають власні казки за допомогою символів чи карток. Така діяльність

допомагає краще усвідомити логіку подій, послідовність дій, а також розвиває мовлення, абстрактне мислення та уяву. Не менш важливим є й відтворення сюжетів у формі гри або театралізації. Програвання сцен з казки дозволяє дитині емоційно прожити події, ототожнити себе з героєм, відчувати радість перемоги чи прикрість поразки.

Особливо корисними для емоційного розвитку вважаються ігрова драматизація та психогімнастика, що базуються на інсценізації емоційних станів. Завдяки таким іграм дитина не лише розширює свій емоційний досвід, а й навчається виражати свої почуття через рух, інтонацію та міміку. Це сприяє глибшому розумінню себе та інших, збагачує емоційну сферу та розвиває емпатію.

У дошкільній освіті використовують різноманітні підходи до ознайомлення дітей з казковими творами. Серед них виокремлюють як традиційні методи – читання вголос, перегляд ілюстративних або театралізованих постановок, так і сучасні інтерактивні форми, зокрема драматизацію, театралізацію та інсценізацію казок.

Аналізуючи природу казки та її виховний потенціал, слід підкреслити її значущу роль у формуванні емоційно-чуттєвої сфери та розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. Через сюжетні структури казкових творів дитина має змогу зіткнутися з базовими моральними та емоційними категоріями – такими як любов і ненависть, вірність і зрада, гнів і співчуття. Казка виступає своєрідним посередником у процесі пізнання цих складних понять, створюючи безпечний простір для їх осмислення та вираження власних емоцій. Переказ казки, обговорення її змісту, співпереживання героям стимулюють мовленнєву активність і сприяють формуванню комунікативних навичок.

Казка є особливою формою художньої реальності, що допомагає дитині зрозуміти складність людських взаємин і засвоїти етичні орієнтири. Вона сприяє упорядкуванню емоційної сфери дитини, формує уявлення про добро і зло, розширює межі емоційного та соціального досвіду.

У педагогічній практиці надзвичайно важливо поєднувати словесні методи з візуальними засобами впливу. Для підсилення сприймання казкового змісту використовують ілюстрації, показ тематичних іграшок, предметів побуту або натурні зображення, що відповідають змісту твору. Такий підхід дозволяє активізувати різні канали сприймання, поглиблюючи розуміння змісту казки.

З огляду на вищезазначене, можна дійти висновку, що художнє слово виконує провідну роль у становленні світогляду дитини та формуванні її мовленнєвих умінь. Узагальнення наукових підходів класиків педагогіки та сучасних дослідників підтверджує, що діти старшого дошкільного віку активно взаємодіють з художнім текстом. Під впливом естетично насиченої мови розвивається образне мовлення, збагачується словниковий запас, удосконалюються навички побудови логічно послідовного висловлювання.

Отже, систематична й цілеспрямована робота з казкою є ефективним інструментом розвитку зв'язного мовлення та морально-етичного виховання дітей дошкільного віку, сприяє гармонійному формуванню особистості та її емоційно-мовленнєвій зрілості.

Відповідно до логіки дослідження, для виявлення місця і ролі українських казок у роботі з дітьми старшого дошкільного віку було проаналізовано сучасні варіативні програми навчання і виховання дітей дошкільного віку.

Державним стандартом дошкільної освіти є Базовий компонент дошкільної освіти. Щодо чинного варіанта БКДО, то, на жаль, у його змісті відсутня художньо-мовленнєва компетентність дитини, яка б розкривала обізнаність дітей із художньою літературою, усною народною творчістю, українськими народними казками. Натомість, у напрямі «Дитина у соціумі» виокремлено одним із осередків, у яких дітей ознайомлюють із соціумом, читацький напрям, у змісті якого з-поміж різних засобів ознайомлення дітей із соціумом під № 6 згадуються: «Тематичні казки» [2]. У напрямі «Мовлення

дитини» в номінації «Навички» зазначено «складає» за планом вихователя й самостійно розповідає знайомі казки, переказує [2].

У визначенні поняття «художньо-мовленнєва компетентність» ідеться про здатність дітей передавати свої художньо-естетичні враження від сприйняття літературних і фольклорних творів за допомогою різних видів мовленнєвої творчості. Це свідчить про їх ціннісне ставлення до художнього слова як важливої складової культури [2]. Водночас у цьому формулюванні не згадується необхідність використання саме українських народних казок як інструменту розвитку зв'язного мовлення.

Розглянемо, як представлене використання казок у варіативних програмах виховання і навчання дошкільників із розвитку мовлення. Автори кожної програми пропонують різну кількість завдань, а також застосовують різноманітні підходи та методичні прийоми ознайомлення дітей з казками.

Сучасні освітні програми детально окреслюють напрямки роботи з казкою. Наприклад, у програмі «Дитина», зміст якої було оновлено у 2016 та 2020 роках, акцент зроблено на компетентнісний підхід та осучаснення всіх її розділів. У блоці «Наші старші діти» подано орієнтири для педагогічної діяльності з дітьми старшого дошкільного віку. Розділ «Мова рідна, слово рідне» містить опис основних компонентів мовленнєвого розвитку: формування мовлення, засвоєння мовної системи, виховання мовленнєвої культури, а також розвиток мовленнєвої компетентності, яка визначається як одна з ключових характеристик дошкільника [36].

Окремий напрям роботи – розвиток зв'язного мовлення – висвітлюється в рубриках «Слово до слова – зложиться мова», «Ми розповідаємо», «Ми розмовляємо». Згідно з позицією авторів програми, навчання зв'язного мовлення полягає у формуванні в дітей здатності вільно і доречно користуватися мовою в різних життєвих ситуаціях, висловлюючи свої думки, бажання, наміри та прохання.

Варто зазначити, що в програмі «Дитина» немає окремого розділу, присвяченого художній літературі. Програмні завдання з ознайомлення дітей

із казкою включено до рубрик «У нас у гостях книжка» та «Ми розмовляємо» в межах розділу «Мова рідна, слово рідне». Проте ці завдання подано досить стисло: передбачено знайомство з дитячою книгою, слухання тексту, переказування, розповідь за ілюстраціями [36].

Програма не деталізує роботу в куточку книги, не вказує конкретних авторів або назв творів, з якими передбачається ознайомлення (зокрема, чи це будуть твори українських або зарубіжних авторів, класиків чи сучасників). Утім, у програмі наявні завдання, що сприяють розвитку творчих здібностей і художнього смаку дитини: складання власних казок, придумування завершення до вже знайомих сюжетів, висловлення власної оцінки та емоційного ставлення до твору й героїв.

Програма «Дитина» передбачає продовження ознайомлення з чарівними казками, казками-легендами, народними думами, а також введення до репертуару нових соціально-побутових казок [36].

У змісті варіативної програми «Дитина в дошкільні роки» значна увага приділена художній літературі, зокрема в межах розділу «Художньо-мовленнєва діяльність». Програмою передбачено різноманітні форми ознайомлення дітей із художніми текстами: самостійне та виразне читання, робота з дитячою книгою, перекази, ілюстративне розповідання, театралізація та інсценізація [37].

Для старшої групи дошкільного віку виділено окремий напрям роботи з книжковими джерелами. Завдання цього блоку включають ознайомлення з видами дитячої літератури, знайомство з бібліотеками, дитячими журналами та ілюстраторами, формування знань про структуру книги, а також організацію діяльності в куточку книги.

У програмі «Впевнений старт» (2017) сформульовано загальні орієнтири щодо формування ключових компетентностей, необхідних для підготовки до шкільного навчання. У розділі «Мовленнєвий розвиток» акцентується на гармонійному формуванні мовної культури дитини: розвиткові звукової сторони мовлення, збагаченні лексики, опануванні граматичних норм, а також

набутті навичок комунікативної взаємодії через діалогічне та монологічне мовлення [64].

Варто окремо відзначити практичні рекомендації для батьків, які стимулюють мовленнєву активність дітей у повсякденному житті, зокрема шляхом регулярного обговорення щоденних подій у родині та дитячому садку.

У програмі «Впевнений старт» художній текст, зокрема казка, розглядається як засіб ознайомлення дітей із соціальними та моральними аспектами життя. Завдання зі зв'язного мовлення інтегруються в освітні розділи «Художньо-естетичний розвиток» і «Ігрова діяльність». Наприклад, у блоці «Музична діяльність» передбачається створення дітьми коротких оповідей або казок на основі музичних творів. У розділі «Театралізована діяльність» мета полягає у розвитку виконавських мовленнєвих умінь, уміння перевтілюватися в художній образ, запам'ятовувати послідовність сцен та створювати власні казкові сюжети з використанням різних театральних форм [64].

В Україні також розроблено авторські тематичні програми, спрямовані на мовленнєвий розвиток і навчання дітей рідної мови. Однією з них є програма А. Богуш «Мовленнєвий компонент дошкільної освіти» (2013), де питання розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку системно викладено в розділі «Освітньо-мовленнєва діяльність дітей у дошкільному закладі». Ця програма побудована відповідно до положень Базового компонента дошкільної освіти й містить чітко визначені обов'язкові знання та вміння, яких має набути дитина на певному етапі розвитку. Вона здобула визнання серед фахівців-практиків завдяки своїй науковій обґрунтованості, структурованості й чіткості формулювання освітніх завдань для кожного вікового періоду.

Особливістю цієї програми є ґрунтовне окреслення завдань, що охоплюють усі складники мовленнєвої компетентності – лексичну, граматичну, фонетичну, діалогічну та монологічну – а також комунікативну сферу. Підсумкові характеристики мовленнєвого розвитку та здатності до

спілкування узагальнено подано у спеціальному розділі «Програма навчання рідної мови і базові характеристики мовленнєвого розвитку дітей».

Програма також приділяє значну увагу художньо-мовленнєвій активності дошкільників, окреслюючи напрями формування різноманітних мовленнєвих компетенцій: художньо-мовленнєвої, когнітивно-мовленнєвої, виразно-емоційної, поетично-емоційної, оцінно-етичної та театральної-ігрової. До кожного напрямку автор подає методи, прийоми та форми роботи з художнім текстом, що сприяє ефективній реалізації освітніх завдань.

У програмі окремо охарактеризовано визначальні компетенції випускника дошкільного закладу: лексичну, фонетичну, граматичну, діалогічну, монологічну та комунікативну. Їхнє чітке формулювання та деталізація змісту сприяють підвищенню практичної доцільності програми й полегшують її використання педагогами у щоденній роботі. Додатково автор подає великий обсяг методичних матеріалів, що мають довідкове значення й забезпечують повноцінну підтримку вихователів у процесі мовленнєвого розвитку дітей.

На наш погляд, саме в цій авторській парціальній програмі найбільш повно реалізовано цілі щодо ознайомлення дошкільників із художнім словом. Зокрема, визначено різновиди роботи з літературними джерелами: ознайомлення з українським фольклором і народною казкою; читання творів класиків української літератури, сучасних письменників та авторів інших країн; знайомство з портретами, біографіями та творчістю українських письменників, поетів-класиків і поетів рідного краю; робота з будовою дитячої книги; залучення дітей до чергування в книжковому куточку та самостійного читання; переказ казок з опорою на ілюстрації; запам'ятовування й виразне читання віршів; інсценування творів до свят, літературних заходів, розваг.

Зміст програми спрямований на формування в дітей здатності усвідомлювати жанрову специфіку художніх текстів, їхню композиційну побудову та основний зміст, а також розрізняти структурні елементи та засоби художньої виразності.

У програмі А. Богуш структуровано процес ознайомлення дошкільників із художньою літературою за тематичними напрямками: «Усна народна творчість», «Читання», «Розповідання вихователя з використанням ілюстративних матеріалів», «Виразне читання», «Театралізовано-ігрова діяльність», «Інсценізація» [12].

Програмний матеріал поєднує змістовий та функціональний компоненти. У розділі, присвяченому художньо-мовленнєвій активності дітей дошкільного віку, окреслено наукові підходи до організації цієї діяльності, принципи добору художніх текстів, особливості ознайомлення з ними, а також джерела літературного читання й розповідання.

А. Богуш виокремлює такі ключові види компетентностей, які свідчать про сформованість готовності дитини до художньо-мовленнєвої взаємодії: когнітивно-мовленнєва, виразно-емоційна, поетично-емоційна, оцінювально-етична та театральна-ігрова. У межах кожної вікової групи запропоновано конкретизовані завдання щодо розвитку цих компетентностей, а також методи і прийоми роботи з літературними текстами, визначено функції художньої літератури [12].

Варто підкреслити, що лише у цій програмі виокремлено педагогічні умови для ефективної реалізації поставлених завдань, зокрема:

- *дидактичне забезпечення художньо-мовленнєвої діяльності:* передбачено наявність у груповій кімнаті широкого спектра дитячих книжок – від книжок-картинок, загадок і розфарбувань до творів класиків і сучасних письменників, збірок народних казок і тематичних хрестоматій. Додатково слід забезпечити наочний матеріал – листівки, альбоми, репродукції картин до літературних творів, портрети письменників;

- *стимулювання самостійної читацької активності дітей:* рекомендовано створення куточка книги та дитячої бібліотеки з вільним доступом до друкованих і візуальних матеріалів. Педагог має заохочувати дітей до самостійного розповідання відомих і власних казок, спільного

«лікування» книг, створення ілюстрованих альбомів, ведення діалогів за змістом прочитаного;

– *організація тематичних заходів*: пропонується проводити літературні ранки, присвячені українським авторам, народним казкам і творам фольклору.

Усі заняття з художньо-мовленнєвої діяльності, за рекомендацією авторки, повинні передбачати цілеспрямований розвиток образного, емоційно-експресивного мовлення, а також планування завдань з розвитку мовленнєвої компетентності – зокрема, формування зв'язного мовлення [12].

З огляду на проведений аналіз програм, що регламентують роботу з художньою літературою, зокрема з казковим жанром, можна констатувати, що вони спрямовані на реалізацію завдань розвитку зв'язного мовлення у дітей. Особливо чітко це простежується у таких варіативних програмах, як «Мовленнєвий компонент», «Дитина» та «Впевнений старт», які встановлюють досить високі стандарти щодо очікуваних результатів. Зокрема, ці програми акцентують увагу на формуванні як діалогічного, так і монологічного мовлення, що є ключовими складовими комунікативної компетентності дошкільнят.

Варто зазначити, що серед розглянутих програм лише «Мовленнєвий компонент дошкільної освіти» містить орієнтовний перелік рекомендованих художніх творів, що слугує важливим методичним інструментом для педагогів. Цей перелік не лише допомагає систематизувати роботу з казковим матеріалом, а й сприяє більш цілеспрямованому вибору творів, відповідно до вікових особливостей дітей і поставлених завдань розвитку мовлення.

Таким чином, можна зробити висновок, що хоча більшість програм визначають загальні цілі розвитку зв'язного мовлення через роботу з казкою, методичне забезпечення цього процесу у вигляді конкретних рекомендацій щодо літератури та послідовності роботи є нерівномірним і вимагає подальшого удосконалення. Впровадження чітких та структурованих

переліків творів і методичних рекомендацій може суттєво підвищити ефективність формування мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку.

Висновок до розділу 1

У цьому розділі розкривається поняття зв'язного мовлення як цілісної структури, організованої згідно з законами логіки, граматики та композиції. Воно характеризується наявністю певної теми, виконує певну функцію (переважно комунікативну), а також є відносно самостійним і завершеним утворенням. Зазначається, що зв'язне мовлення складається з одиниць, більших за речення – складних синтаксичних структур, надфразових єдностей, тобто текстових фрагментів. Це мовленнєвий відрізок значної довжини, який поділяється на більш-менш завершені частини, кожна з яких має певну самостійність і передає завершену думку.

Додатково підкреслено важливу роль художнього слова у формуванні особистості дитини та розвитку її сприйняття світу. Аналіз досліджень провідних педагогів минулого і сьогодення свідчить, що старші дошкільнята активно сприймають художню мову, а образність їхнього мовлення збагачується під впливом казкових творів різних жанрів.

Отже, робота з українською народною казкою є дієвим засобом розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку, а також важливим елементом їхнього морально-етичного виховання.

У ході аналізу чинних освітніх програм, що охоплюють розвиток зв'язного мовлення через українські народні казки, встановлено, що в цих документах передбачено завдання, спрямовані на розвиток мовлення дітей. Варіативні програми «Мовленнєвий компонент», «Дитина» та «Впевнений старт» визначають доволі високі вимоги до кінцевих результатів роботи з казковим матеріалом, наголошуючи на формуванні як діалогічного, так і монологічного мовлення. При цьому орієнтовний список рекомендованих творів міститься лише у програмі «Мовленнєвий компонент дошкільної освіти», що є важливим методичним ресурсом для педагогів.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Методика діагностики розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку

Дослідження рівня сформованості зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку здійснювалося через педагогічний експеримент, що складався з трьох етапів: констатувального, формувального та контрольного.

Дослідження проходило на базі закладу дошкільної освіти. У дослідженні брало участь 10 дітей старшого дошкільного віку (5 нормотипових дітей – контрольна група, 5 дітей з порушенням мовлення – експериментальна група).

Головним завданням констатувального етапу було визначення рівня розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку.

Серед основних цілей експерименту були:

- підбір діагностичних засобів для оцінювання рівня зв'язного мовлення у дітей шестирічного віку;
- проведення обстеження дітей та аналіз отриманих результатів;
- вивчення впливу дошкільного закладу на розвиток зв'язного мовлення.

Для розробки методик діагностики зв'язного мовлення застосовувалася авторська методика «Обстеження мови і комунікативних умінь дітей старшого дошкільного віку», створена К. Крутій, яка включала серію завдань для оцінки зв'язного мовлення [52].

У процесі дослідження застосовувалися три серії завдань, мета яких полягала у визначенні рівня володіння всіма мовленнєвими навичками при побудові зв'язних висловлювань різних типів.

Обстеження проводили індивідуально, використовуючи відповідний дидактичний матеріал, тривалість дослідження не перевищувала 15 хвилин. Завдання подавалися у цікавій та інтонаційно виразній формі. За правильні

відповіді діти отримували підтримку та схвалення. У випадку помилки дослідник не акцентував на цьому увагу, а називав правильну відповідь, хоча в протоколі фіксувалося невиконання.

На першому, констатувальному етапі, використовували серію завдань із «Тестової методики діагностики усного мовлення» [52], яка була спеціально розроблена для оцінки сформованості зв'язного мовлення у дошкільників. Ця методика також містить бально-рівневу систему оцінювання, якою користувалися в дослідженні.

Вивчення сформованості зв'язного мовлення складалося завдань:

Завдання 1. Опис за картинкою. Дорослий пропонував дитині описати їжачка (за картинкою або іграшкою). Мета – скласти опис, що включає три структурні частини: початок, середину і кінець. Оцінювання: 5 балів – повний опис, 2,5 – з незначними помилками, 1 – часті помилки, 0 – невиконання.

Завдання 2. Складання розповіді за серією сюжетних картинок. Дитині пропонувалася серія з 4 сюжетних картинок, які потрібно було розташувати у правильній послідовності і скласти розповідь. Оцінювалися такі компоненти:

1. уміння логічно розкрити тему (5 балів – повне розкриття, 0 – тема не розкрита);
2. правильність лексико-граматичного оформлення (5 балів – без помилок, 0 – відсутність оформлення);
3. здатність самостійно складати розповідь (5 балів – без допомоги, 0 – невиконання завдання).

Завдання 3. Складання казки (розповіді) на довільну тему. Дитина мала придумати оповідання з назвою. Перевірялися вміння: послідовно викладати початок, основну частину і кінець, логічно розвивати сюжет, поєднувати речення різними типами зв'язку.

Окрім завдань, запропонованих у методиці К. Крутій, у нашому дослідженні були застосовані також вправи, які описані у працях Н. Гавриш [29].

Завдання 4 полягало у вигадуванні початку оповідання. Дітям зачитували уривок із розповіді «Про маленького сніговика» (додаток А), в якому спеціально пропущено початкову частину. Після прочитання ставилися запитання: «Чи все було зрозуміло? Чи бракує якоїсь частини? Як ви думаєте, що могло бути на початку цього оповідання?»

Для розробки критеріїв і показників, що визначають рівень сформованості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку, ми спиралися на підходи, запропоновані К. Крутій. Саме її критерії стали базою для нашого дослідження.

Таблиця 2.1.

**Критерії та показники сформованості зв'язного мовлення дітей
старшого дошкільного віку**

Критерії	Показники
Змістовність	Наскільки повно і цікаво дитина передає зміст свого оповідання
Логічна послідовність	Логічний перехід між частинами розповіді, вміння почати та завершити, відсутність пропусків, зайвих вставок і повторень
Граматична правильність	Коректне побудування речень, зв'язність між ними, граматична правильність оформлення висловлювання
Точність мовлення	Вміння точно передати думку згідно з текстом
Багатство мовлення	Емоційна насиченість, різноманітність і багатство мовних засобів

Опишемо рівні розвитку зв'язного мовлення за кожним критерієм.

1. Змістовність

– **Високий рівень (3 бали):** Дитина повно і цікаво передає зміст свого оповідання. Тема розкрита повністю, у викладі є елементи емоційності або творчості, розповідь викликає інтерес, містить деталі, що свідчать про глибоке розуміння ситуації або події.

- Середній рівень (2 бали): Зміст передано загалом зрозуміло, але є певна поверховість або спрощення. В оповіданні можуть бути незначні втрати важливої інформації, а також недопрацювання деталей. Інтерес до теми вгадується, але не повністю реалізований.

- Низький рівень (1 бал): Оповідання є уривчастим або неповним. Важко зрозуміти головну думку, опис подій або ситуацій надто загальний, невиразний чи плутаний. Тема розкрита слабо або зовсім не розкрита.

2. Логічна послідовність

- Високий рівень (3 бали): Події у розповіді викладено логічно і послідовно. Є чіткий вступ, розвиток подій та завершення. Частини тексту плавно переходять одна в одну, відсутні пропуски або зайві повтори.

- Середній рівень (2 бали): Загальна послідовність подій збережена, хоча можуть траплятися незначні логічні порушення: пропущені деталі, слабкий зв'язок між частинами або зайві повторення.

- Низький рівень (1 бал): Логічна структура оповідання порушена. Події викладені хаотично або без зв'язку. Відсутній чіткий початок чи завершення. Трапляються часті повтори або несумісні елементи в розповіді.

3. Граматична правильність

- Високий рівень (3 бали): Речення граматично правильні, між ними збережено логічний і граматичний зв'язок. Висловлювання оформлене відповідно до норм української мови, помилки відсутні або поодинокі.

- Середній рівень (2 бали): У тексті є деякі граматичні помилки, але вони не заважають загальному розумінню. Речення в цілому пов'язані між собою, хоча іноді є порушення синтаксису чи структури.

- Низький рівень (1 бал): Багато граматичних помилок, що ускладнюють сприйняття тексту або змінюють зміст висловлювання. Мовлення недостатньо зв'язне, речення побудовані неправильно.

4. Точність мовлення

- Високий рівень (3 бали): Дитина чітко формулює свої думки, правильно добирає слова, передає зміст висловлювання відповідно до теми або ситуації. Слово вжите доречно, немає невизначених або зайвих формулювань.
- Середній рівень (2 бали): У більшості випадків дитина передає думку точно, але подекуди трапляються нечіткі або загальні формулювання. Є окремі неточності у вживанні слів.
- Низький рівень (1 бал): Мовлення неточне, спостерігається вживання невідповідних слів або виразів. Зміст висловлювання спотворений або незрозумілий.

5. Багатство мовлення

- Високий рівень (3 бали): Мовлення різноманітне, емоційно виразне, дитина використовує прикметники, дієслова, образні вислови, порівняння або епітети. У тексті помітно індивідуальний стиль.
- Середній рівень (2 бали): Мовлення достатньо виразне, але лексика обмежена. Використано деякі засоби образності, однак не системно. Текст звучить загалом природно, без надмірної сухості.
- Низький рівень (1 бал): Мовлення одноманітне, бідне на виражальні засоби. Трапляються повтори одних і тих самих слів, невиразність, емоційна бідність або шаблонність.

У роботах К. Крутій визначено якісні характеристики рівнів розвитку зв'язного мовлення у старших дошкільників:

Високий рівень (12-15 балів). Дитина вміє повно і цікаво передавати зміст своєї розповіді, формувати цілісні висловлювання з урахуванням тематичних сюжетних картинок. Вона здатна переказувати короткі прості тексти, послідовно складати розповідь за серією пов'язаних між собою картинок, логічно переходити від одного етапу розповіді до іншого, починати та завершувати її правильно, а також грамотно оформлювати свої думки. Використовує відповідні тексту емоційно забарвлені слова та різноманітні мовленнєві засоби.

Середній рівень (8-11 балів). Дитина передає зміст розповіді недостатньо повно, іноді порушує логіку викладу. Більшість частин розповіді є досить зрозумілими і зв'язними, однак для складання розповіді за серією тематичних картинок їй потрібна допомога педагога (наприклад, підказки чи питання). Дитина здатна відобразити основний зміст картинок, але логічні переходи між частинами розповіді часто порушуються. Під час мовлення помітні паузи, спричинені пошуком слів, допускаються синтаксичні помилки, а емоційна забарвленість висловлювань проявляється не завжди.

Низький рівень (5-7 балів). Дитина не вміє повноцінно передавати зміст розповіді і складати цілісні висловлювання за тематичними картинками. Зазвичай вона просто перераховує предмети, зображені на картинках, не вміє переказувати короткі тексти і формувати речення навіть з допомогою педагога. Виклад думок часто порушений через неправильне поєднання слів у реченні, бракує емоційної насиченості, мовленнєві засоби одноманітні.

Таким чином, запропонована нами система діагностичних завдань дала можливість комплексно оцінити рівень сформованості зв'язного мовлення у старших дошкільників.

2.2. Аналіз результатів дослідження

У процесі дослідження рівнів сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку ми застосували систему діагностичних завдань, які дали змогу виявити якісні особливості розвитку зв'язного мовлення у двох групах: контрольній (нормотипові діти) та експериментальній (діти з мовленнєвими порушеннями). Аналіз результатів за першим завданням – «Придумати початок оповідання» – здійснювався відповідно до критеріїв і показників, розроблених К. Крутій.

У контрольній групі спостерігається переважання високого та середнього рівня сформованості зв'язного мовлення. Двоє дітей без труднощів змогли самостійно придумати логічний початок до оповідання, зберігаючи структурну цілісність висловлювання (вступ, основна частина, завершення).

Їхні оповідання були побудовані граматично правильно, з використанням різних типів речень, з урахуванням логічних зв'язків між частинами тексту. Висловлювання мали емоційну насиченість, багатство мовних засобів, точність передавання думки. Одна дитина проявила середній рівень – висловлювання потребувало певного спрямування з боку дорослого (навідні запитання), спостерігалися незначні порушення у послідовності викладу, використовувалися здебільшого прості речення. Ще двоє дітей також показали середній рівень, однак із вираженою потребою у підтримці дорослого. У їхніх розповідях були відсутні одна або дві структурні частини (найчастіше вступ або завершення), словниковий запас був обмеженим, способи зв'язку між реченнями – одноманітними.

У експериментальній групі результати засвідчили переважання низького та середнього рівня сформованості зв'язного мовлення. Лише одна дитина продемонструвала ознаки середнього рівня: висловлювання мало просту сюжетну лінію, будувалося з переважанням простих речень, але все ж мало певну цілісність. Для інших дітей було характерним низьке володіння структурою висловлювання – часто вони не могли самостійно придумати початок розповіді, відповідали уривчасто, з паузами, спиралися переважно на навідні запитання дорослого. У їхніх висловлюваннях були відсутні логічні зв'язки між реченнями, спостерігалися граматичні помилки, а лексичне наповнення було обмеженим, без використання образних чи емоційно забарвлених слів. Деякі діти не змогли дібрати назву до власної розповіді або заміняли її описом персонажа одним словом.

Загалом, порівняльний аналіз результатів виконання першого завдання показав, що діти з мовленнєвими порушеннями мають суттєві труднощі у самостійному складанні логічно послідовного і структурно завершеного висловлювання. Більшість із них потребували постійної підтримки у вигляді запитань, підказок або спільного формулювання частин тексту. У той час як більшість нормотипових дітей змогли реалізувати завдання із частковою або

повною самостійністю, демонструючи більш розвинену здатність до побудови зв'язного мовлення.

Результати дослідження зв'язного мовлення дітей за завданням №2 «Складання розповіді за серією сюжетних картинок» показали, що в контрольній групі дітей з високим рівнем розвитку виявлено не було, більшість продемонстрували середній рівень сформованості зв'язного мовлення, один учасник – низький. Усі діти контрольної групи намагалися самостійно впорядкувати картинки, однак лише деякі з них змогли приблизно відтворити правильну послідовність подій. Складання розповідей супроводжувалося незначними порушеннями логіки викладу. У більшості випадків діти користувалися простими реченнями та однотипними способами зв'язку (наприклад, «і тоді», «потім»). Спостерігалися окремі граматичні помилки, зокрема вживання неправильних відмінкових форм або порушення узгодження слів у роді й числі. Один учасник групи не зміг впорядкувати картинки і будував розповідь без урахування логічної послідовності, подаючи фрагментарні висловлювання.

В експериментальній групі жодна дитина не змогла самостійно розкласти картинки в правильній послідовності. Розповіді мали низький рівень зв'язності або взагалі були відсутні. Діти або описували лише окремі зображення, не встановлюючи зв'язків між ними, або потребували постійної допомоги дорослого – у вигляді навідних запитань чи підказок. Висловлювання були лексично бідними, з переважанням простих речень, часто – з порушенням граматичної будови. У деяких випадках спостерігалися труднощі навіть з називанням предметів або дій, зображених на картинках. У жодного з учасників експериментальної групи не було зафіксовано послідовної логіки викладу або завершеного висловлювання.

У процесі якісного аналізу встановлено, що розповіді деяких дітей контрольної групи відповідали змісту сюжетної серії, хоча окремі елементи подій були зміщені або спрощені. Наприклад, одна з учасниць, Софія К., поміняла місцями дві середні картинки, але змогла побудувати логічну

розповідь із чіткою послідовністю подій. В експериментальній групі таких випадків не зафіксовано.

Таким чином, результати завдання засвідчили суттєву різницю між контрольними та експериментальними учасниками у сформованості навичок побудови зв'язного мовлення за візуальним рядом. Це свідчить про необхідність цілеспрямованої корекційно-розвивальної роботи з дітьми, які мають порушення мовлення.

У контрольній групі один дошкільник самостійно склав розповідь, придумавши назву, дотримуючись логічної послідовності подій. Його мовлення було граматично правильним, з вираженою інтонацією та помірним темпом. Висловлювання були об'ємними, склалися з 5–10 речень, вживались складні мовленнєві конструкції. Дитина не потребувала допомоги дорослого.

Інші діти з контрольної групи складали розповіді за допомогою педагога. У більшості з них спостерігалися труднощі при виборі теми або вигадуванні назви, були помітні паузи, затримки у мовленні, окремі порушення граматичної будови (неузгодження слів, повтори, пропуски прийменників). Розповіді були короткими, часто з відсутністю одного зі структурних компонентів – початку або завершення. Незважаючи на це, діти демонстрували загальну здатність до побудови фразової мови, хоч і з незначними лексико-граматичними труднощами.

У дітей експериментальної групи домінували низький і середній рівні сформованості зв'язного мовлення. Більшість з них не могли самостійно придумати сюжет або назву до розповіді. Казки будувалися переважно у формі переліку подій або опису окремих об'єктів. Дошкільники демонстрували виражену мовленнєву залежність від допомоги дорослого. У мовленні спостерігалися помилки у вживанні роду, числівників, відмінкових форм, часте змішування або пропуск прийменників.

Окремі діти потребували постійних навідних запитань, не проявляли ініціативи у висловлюваннях, не могли об'єднати навіть кілька речень у

логічний зв'язний текст. Їхні висловлювання були короткими, складалися з простих речень на рівні 2–3 слів. Спостерігалися труднощі у використанні прикметників, займенників, дієслів дії та стану.

Деякі діти з експериментальної групи взагалі відмовлялися від виконання завдання або ж відповідали монотонно, без інтонаційної виразності. Їхнє мовлення свідчило про обмежений словниковий запас і несформованість граматичної структури мови.

Узагальнюючи результати, можна стверджувати, що в умовах експерименту контрольна група продемонструвала вищу мовленнєву самостійність, структурованість і виразність висловлювань, тоді як у дітей з мовленнєвими порушеннями переважали виражені труднощі в побудові зв'язного висловлювання навіть із педагогічною підтримкою.

Проаналізувавши виконання завдання зі складання початку розповіді «Про маленького сніговика», було отримано наступні результати.

У контрольній групі частина дітей самостійно пропонувала свій варіант початку розповіді. Це свідчить про усвідомлене розуміння структури тексту, оскільки діти не лише характеризували пропущену частину, а й наповнювали її змістом, враховуючи логіку і тему оповідання.

Інші діти цієї групи виконували завдання лише після додаткових запитань і підказок педагога, що вказує на неповну усвідомленість теми та структури тексту. Вони мали труднощі з побудовою зв'язних речень, що призводило до порушення логіки викладу початку оповідання.

В експериментальній групі більшість дітей не змогли виконати завдання самостійно навіть з допомогою дорослого. Під час складання початку розповіді діти демонстрували обмежені мовленнєві навички, їхні відповіді були фрагментарними, логічні зв'язки між реченнями були слабкими або відсутніми. Деякі діти взагалі відмовлялися виконувати завдання. Це свідчить про відсутність усвідомлення структури тексту і труднощі з аналізом його змісту.

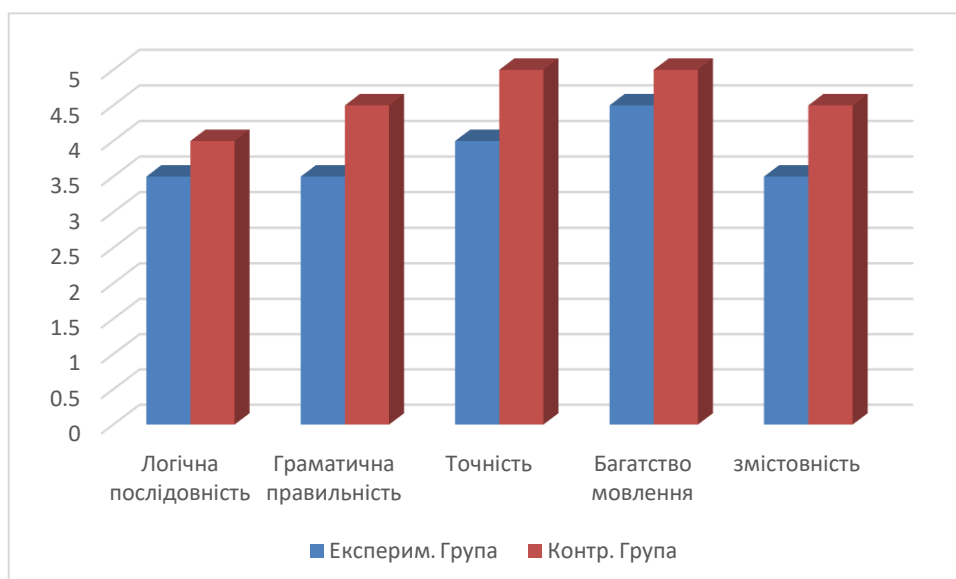
Отже, при виконанні даного завдання більшість дітей, особливо з експериментальної групи, не усвідомили, що в оповіданні відсутній початок, та не змогли запропонувати логічний варіант його доповнення. Це свідчить про недостатній рівень сформованості навичок зв'язного мовлення та розуміння структури тексту у дітей із мовленнєвими порушеннями.

Узагальнюючи результати дослідження, було визначено три рівні сформованості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку: високий, середній та низький, які чітко проявилися в розподілі успішності виконання завдання (табл. 2.2, 2.3).

Таблиця 2.2.

Результати обстеження рівня сформованості зв'язного мовлення дошкільників.

№	Змістовність	Логічна послідовність	Граматична правильність	Точність мовлення	Багатство мовлення	Загальний рівень розвитку
Контрольна група						
1	2	1	2	2	2	9 (С)
2	2	2	3	2	2	11 (С)
3	2	1	1	2	2	8 (С)
4	2	3	2	3	3	13 (В)
5	1	1	1	1	1	5 (Н)
Експериментальна група						
1	1	1	2	1	1	6 (Н)
2	1	2	2	2	3	10 (С)
3	2	1	1	2	2	8 (С)
4	2	1	1	2	2	8 (С)
5	1	2	1	1	1	6 (Н)



У рамках дослідження було проведено оцінку рівня сформованості зв'язного мовлення у двох групах дітей: контрольній (5 нормотипових дітей) та експериментальній (5 дітей з порушеннями мовлення). Результати представлені у трьох рівнях – високому, середньому та низькому.

Контрольна група. Серед п'яти нормотипових дітей один показав високий рівень зв'язного мовлення. Ці діти характеризуються умінням будувати повні, логічно послідовні розповіді, використовувати різноманітні мовленнєві засоби та емоційно забарвлені слова, передавати зміст тематичних сюжетних картинок та тексти без допомоги дорослого. Троє дітей перебували на середньому рівні: вони могли переказувати текст або складати розповідь із допомогою педагога, але іноді виникали проблеми з логікою викладу та синтаксисом, спостерігались паузи і складнощі з підбором слів. Один дитина показала низький рівень сформованості мовлення, що проявлялося у фрагментарності висловлювань, труднощах із поєднанням речень, відсутності емоційності та одноманітності мовленнєвих засобів.

Експериментальна група. У дітей із порушеннями мовлення не було виявлено високого рівня зв'язного мовлення. Троє дітей продемонстрували середній рівень, що свідчить про наявність базових навичок складання зв'язної розповіді, але з помітними порушеннями у логіці викладу, синтаксисі та частковою підтримкою з боку педагога. Двоє дітей перебували на низькому рівні, маючи значні труднощі з формуванням речень, логічною послідовністю тексту, відсутністю розгорнутості та емоційної виразності мовлення, а також залежністю від допомоги дорослого.

Таблиця 2.3.

**Результати обстеження рівня сформованості зв'язного мовлення
Дошкільників.**

Рівень сформованості зв'язного мовлення	Контрольна група	Експериментальна група
Високий рівень	1	0
Середній рівень	3	3
Низький рівень	1	2

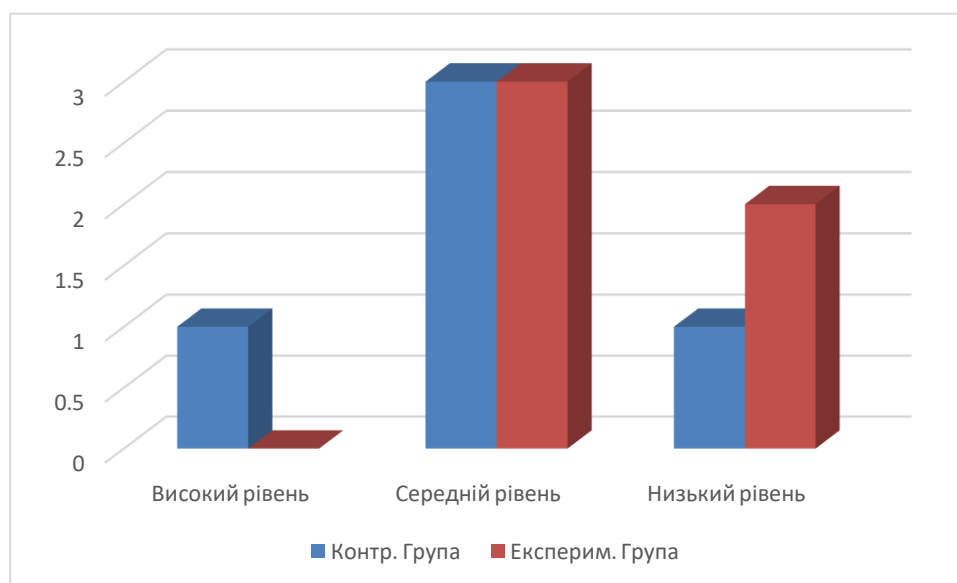


Рис. 2.1. Результати обстеження рівня сформованості зв'язного мовлення дошкільників (констатувальний експеримент).

Таким чином, результати дослідження свідчать про більш високий рівень сформованості зв'язного мовлення у дітей контрольної групи порівняно з експериментальною. Це вказує на необхідність подальшої корекційної роботи з дітьми, які мають порушення мовлення, для розвитку їхніх навичок формування цілісних і логічних висловлювань.

Висновки до розділу 2

Система роботи на констатувальному етапі дослідження дозволила визначити рівні розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку та сформулювати детальну характеристику мовленнєвих особливостей кожного з виявлених рівнів.

На основі аналізу наукових джерел були виокремлені основні критерії та показники оцінки сформованості мовлення дітей цього вікового періоду, а саме: змістовність (повнота викладу змісту), логічна послідовність (послідовний перехід між частинами розповіді, вміння розпочати та правильно завершити висловлювання), граматична правильність (коректність побудови речень і зв'язок між ними), точність мовлення (здатність точно передати думку відповідно до змісту), а також багатство мовлення (емоційна насиченість та різноманітність мовних засобів).

На основі цих критеріїв було визначено три рівні сформованості зв'язного мовлення у старших дошкільників: високий, середній та низький.

Результати дослідження підтвердили наявність суттєвих відмінностей у сформованості зв'язного мовлення між дітьми контрольної групи (нормотиповими) та дітьми з мовленнєвими порушеннями (експериментальна група). Діти контрольної групи в більшості випадків демонстрували високий або середній рівень зв'язного мовлення, що проявлялося у здатності самостійно формувати логічно послідовні, структурно завершені висловлювання з адекватним використанням граматичних конструкцій, лексичних засобів та емоційного забарвлення.

Натомість у дітей експериментальної групи переважав низький або середній рівень сформованості зв'язного мовлення, що виражалось у значних труднощах із побудовою структурованих оповідань, обмеженому

словниковому запасі, частих граматичних помилках і необхідності постійної педагогічної підтримки. Більшість дітей з мовленнєвими порушеннями не змогли самотійно виконати завдання зі складання початку оповідання або логічної послідовності подій за картинками, що свідчить про недостатнє усвідомлення структури тексту та навичок зв'язного мовлення.

Порівняльний аналіз підкреслює необхідність цілеспрямованої корекційно-розвивальної роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення, для підвищення рівня їхньої мовленнєвої самотійності, розвитку граматичної правильності, лексичного багатства та логічної послідовності висловлювань. Загалом у ході дослідження виділено три рівні сформованості зв'язного мовлення, що можуть бути використані як орієнтири для подальшої діагностики і корекції мовленнєвих навичок у дітей старшого дошкільного віку.

РОЗДІЛ 3. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ

3.1. Обґрунтування методики розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку засобами казкотерапії

Розробці експериментальної методики передувало визначення педагогічних умов організації роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей засобом казок. Такими педагогічними умовами виступили: організація активної освітньо-мовленнєвої діяльності дітей на заняттях з розвитку мовлення; театральнo-ігрова мовленнєва діяльність дітей за змістом українських народних казок.

Щодо першої педагогічної умови «організація мовленнєвої роботи з дітьми» було розроблено серію занять з розвитку мовлення і художнього читання за змістом українських народних та авторських казок. Було заплановано серію занять із художнього читання з українськими народними казками: «Казка на гостинах у дітей», «Зустріч казкових героїв», читання української народної казки «12 місяців», «Колобок». Бесіди за змістом казок: «Мої улюблені казки», «Чого нас навчає казка?», «Якби я був казковим героєм» та ін.

На заняттях з розвитку мовлення було проведено заняття з навчання дітей переказу знайомих текстів українських народних казок: повний (текстовий) переказ, вибірко́вий, за частинами, за планом виховательки, творчий самостійний переказ.

На заняттях з розвитку мовлення вчили дітей розповідати від імені героїв казки, за ілюстраціями до казок, за уявленою ситуацією (розкажи казку малюкам), проводили етичні бесіди: «Чого нас навчає казка?», «Добрий і поганий вчинок казкових героїв» та ін.

Навчання переказувати дітей українські народні казки відбувалося за певним алгоритмом (за методикою А. Емець) : на першому занятті знайомили

дітей зі змістом української народної казки, на наступному занятті діти переказували зміст казки. Проілюструємо приклад роботи з дітьми з українською народною казкою «Півник і двоє мишенят».

На першому занятті дітей знайомили зі змістом казки, використовуючи сюрпризний момент у вступній бесіді.

1. розповіла дітям текст казки «Півник і двоє мишенят».
2. Бесіда за змістом казки.
3. Розглядання ілюстрацій.
4. Розігрування діалогів за змістом казки.
5. Підсумок заняття.

На другому занятті (другий тиждень) діти переказували «Казку півник і двоє мишенят» за таким планом:

1. Вступна бесіда і розглядання ілюстрацій до казки.
2. Складання дітьми плану переказу за змістом усієї казки.
3. Переказ казки за частинами.

На наступному тижні заплановано гру-драматизацію за змістом казки «Півник і двоє мишенят» [45].

Поступово заняття з навчання дітей переказу ускладнювали залежно від змісту казки. Так, діти виявили бажання послухати казку «Івасик-Телесик». На першому занятті дітям читати текст казки (казка велика за розміром). Надалі провели емоційно насичену етично-оцінювальну бесіду. розлучила з дітьми віршовані тексти з казки. Надалі дітям було запропоновано розіграти уривки з казки діалогічної форми : мати кличе Івасика на обід; Змія грубим голосом кличе Івасика на обід; розмова Івасика з гусенятами. На наступному занятті діти переказували казку за таким його планом :

1. Бесіда за змістом казки.
2. Розігрування уривків казки з атрибутами (8-9 уривків).

На заняттях і в просторі книги діти працювали із зошитом з розвитку мовлення «Веселі казкарики» (автор А. Богуш, Н. Гавриш. К., 2021). Діти пригадували зміст знайомих казок («Пан Коцький», «Коза-дереза», «Івасик-

Телесик», «Кривенька качечка», «Котигорошок» та ін.) і виконували вправи, означені в ілюстрованому зошиті. Наприклад: розкажи казку за планом (подано план), продовж речення, розіграй з друзями...(певний епізод), розповідаємо разом та ін.

Нами було проведено заняття за авторською казкою «Подорож маленького лісового дзвіночка». На початку заняття знайомила дітей з казкою, розповідаючи їм коротко про головного героя – маленького лісового дзвіночка на ім'я Дзінь, який вирушив у подорож лісом, щоб дізнатися більше про світ навколо себе. Важливо викликати у дітей інтерес до оповіді, тому педагог ставить запитання, що допомагають налаштувати увагу: хто такий Дзінь, де він живе, чому вирішив мандрувати. Потім читали казку, зупиняючись після кожного епізоду, щоб обговорити з дітьми, що сталося, кого зустрів Дзвіночок і яку допомогу він надавав своїм лісовим друзям. Стимулювала дітей відповідати розгорнуто, висловлювати власні думки, пропонувати варіанти розвитку подій.

Після ознайомлення з текстом діти отримали набір сюжетних картинок, які ілюструють основні епізоди казки. Спочатку демонструвала дітям усі картинки, разом з ними проговорює послідовність подій, а потім пропонує кожній дитині по черзі розповісти, що відбувається на зображенні. Таким чином діти вчаться будувати зв'язну розповідь, поєднуючи окремі частини в єдине ціле, розвивають логіку та послідовність викладу.

Для розвитку уяви вихователь пропонувала пропонує дітям уявити, що Дзвіночок міг би побувати в інших місцях і зустріти нових друзів. Кожна дитина може вигадати свою пригоду і розповісти про неї, використовуючи образи та мовленнєві засоби, почуті у казці. Така творча діяльність стимулює не тільки мовленнєвий розвиток, а й емоційну активність, допомагає закріпити сюжет і мораль казки.

Наприкінці заняття педагог підсумувала, обговорила з дітьми, чому важливо допомагати друзям і бути добрим, звертає увагу на значення дружби

та підтримки. Таким чином, заняття поєднує розвиток зв'язного мовлення з формуванням моральних цінностей і соціальних навичок.

Нами було проведено заняття за авторською казкою «Сонячний промінчик і хмаринка». На початку заняття знайомила дітей з казкою, коротко розповідаючи про головних героїв – веселий Сонячний промінчик на ім'я Ясик і сумну Сіру Хмаринку. Ясик дуже любив радувати всіх довкола, даруючи тепло, а Хмаринка часто ховалася в кутку неба й ніколи не посміхалася. Одного разу Ясик вирішив дізнатися, чому вона така сумна, і вирушив до неї в гості. Важливо було викликати у дітей інтерес до оповіді, тому педагог ставила запитання, що допомагали налаштувати увагу: хто такий Ясик, як він міг допомогти Хмаринці, чому важливо підтримувати інших. Потім читали казку, зупиняючись після кожного епізоду, щоб обговорити з дітьми, що сталося, які почуття переживали герої, як змінювався настрій Хмаринки. Стимулювала дітей відповідати розгорнуто, висловлювати власні думки, порівнювати поведінку героїв, пропонувати свої варіанти продовження історії.

Після ознайомлення з текстом діти отримали набір сюжетних картинок, які ілюструють основні моменти казки: поява Ясика, знайомство з Хмаринкою, їхню розмову, спільну гру в небі та веселку, яка з'явилася наприкінці. Спочатку демонструвала дітям усі картинки, разом з ними проговорювала послідовність подій, допомагала встановити логічні зв'язки між епізодами, а потім пропонувала кожній дитині по черзі розповісти, що відбувається на певному зображенні. Таким чином діти вчилися будувати зв'язну розповідь, поєднувати речення в текст, формулювати висновки, добирати емоційно забарвлені слова, що описують настрій героїв.

Для розвитку уяви запропонувала дітям уявити, що Ясик і Хмаринка зустріли ще когось у небі – наприклад, веселого вітерця, метелика чи літак – і разом з ним виградали нову гру. Діти охоче створювали власні продовження казки, придумували діалоги, описували почуття героїв, що сприяло активізації словника, розвитку мовленнєвих умінь та фантазії.

Наприкінці заняття педагог підсумувала, обговорила з дітьми, чому важливо помічати емоції інших, бути уважними до друзів, допомагати тим, хто сумує, та дарувати радість. Особливу увагу звернула на те, як змінилася Хмаринка завдяки доброті Ясика. Таким чином, заняття поєднало розвиток зв'язного мовлення з формуванням емоційного інтелекту, вмінням будувати розповіді, співпереживати та висловлювати думки у доступній образній формі.

Реалізація другої педагогічної умови відбувалась у театральномовленнєвій та театральномігровій діяльності. Схарактеризуємо другу педагогічну умову та змістовий аспект дослідження за цією умовою. Проблему театралізованої мігрової діяльності досліджували в Україні А. Богуш, Н. Водолага та ін. Мовленнєво-творчу діяльність дітей дошкільного віку досліджувала Н. Гавриш; художньомовленнєву діяльність дітей вивчала А. Богуш.

Передбачалось, що успішне навчання дітей складати зв'язні розповіді за змістом українських народних казок залежить від взаємодії різних видів діяльності дітей: мовленнєвої, художньомовленнєвої, мовленнєво-творчої, театральномовленнєвої та театралізованої мігрової, які доповнюють одна одну.

Визначимось з основними поняттями, які були задіяні у процесі розвитку зв'язного мовлення засобом української народної казки.

Розповідь – це тип зв'язного мовлення, повідомлення про факти дійсності, що відбуваються в певній послідовності.

Переказ – це творче відтворення змісту казки в усному мовленні, яке вимагає від дитини запам'ятовувати послідовність епізодів сюжету казки.

Художньомовленнєва діяльність дітей – це діяльність, пов'язана зі сприйманням літературних творів, їх виконанням, відтворенням, що супроводжується образним, виразним мовленням, словесною творчістю [16].

Театральномовленнєва діяльність дітей є складником художньомовленнєвої діяльності, пов'язана зі сприймання літературних творів, «грою в театр» для показу іншим [27].

Театрально-ігрова діяльність – це відтворення дитиною змісту художніх текстів в іграх «у театр». Яскравим методом реалізації театрально-ігрової діяльності є ігри-драматизації.

Гра-драматизація для дітей є «театральною виставою» вона спонукає дітей:

- придумати ігрові дії та творчо втілювати їх у життя мімікою, жестами, інтонацією, рухами;
- проявляти творчі здібності, вигадку і фантазію;
- у ході гри використовувати всі можливі засоби передання характеру персонажа
- не потребує спеціального тренування, оскільки діти можуть не дотримуватись детального відтворення змісту тексту.

Ігри-драматизації поділяються на:

- ігри імітації образів тварин, людей, літературних персонажів;
- рольові діалоги за текстом;
- інсценування творів;
- постановки вистав за одним або кількома творами;
- ігри імпровізації з розігрування сюжету без попередньої підготовки.

У театралізовані гри відбувається розвиток таких мовленнєвих умінь, як:

- вміння передавати зміст казки;
- вміння вступати в контакт з однолітками;
- вміння організовувати мовленнєве спілкування з іншими дітьми;
- вміння вислухати співрозмовника;
- вміння узгоджувати свої дії та мовлення;
- вміння підтримувати елементарний діалог з дорослим і однолітками.

Для реалізації другої умови було використано такі методи роботи: складання творчих розповідей за сюжетом українських народних казок, розігрування казок за ролями, ігри-драматизації, різні види театрів за змістом

українських народних казок як – театр живих картинок, настільний театр, стендовий театр, театр ляльок.

Проілюструємо прикладами.

Тема. Актори і театр: «Загублені казки»

Мета: вчити пізнавати казки за допомогою схем – символів; складати описову розповідь за схемами - картинками; розвивати вміння емоційно сприймати образний зміст казок, співчувати героям; розвивати у дітей зв'язне мовлення.

Матеріал: мультимедійна презентація «Казкова подорож» (слайди з анімаціями до казок, завдання до казок), чарівна паличка, велика бутафорська книга з казками: «Червона Шапочка», «Зимівля звірів», «Рукавичка», «Троє поросят»; червоний капелюшок, сліди тварин, зображення символів, геометричні фігури, скриня, атрибути до інсценування казок.

Хід заняття:

: Діти, ми з вами привіталися, гарно посміхалися. А чи піднявся у вас настрій? Чому? Я пропоную вам заплющити очі і уявите себе в театрі. (Лунає легка, спокійна музика)

: Чому в нас на одній картинці в театрі зображено і акторів і казкових героїв? (Відповіді дітей). Це тому, що саме актори можуть оживити казки. Ми це бачимо коли відвідуємо театр. Професія актора важка, вони багато тренуються, читають, щоб відтворити казку. А я, діти, дуже хочу потрапити в казку, підемо всі зі мною у казку?

: Діти, а де можуть жити казки? Візьмемо книгу з нашими улюбленими казками. (Чути голос)

Я казки усі зібрав І у скриню поскладав,

Казки ви не прочитаєте Доки загадки не відгадаєте : Куди зникли казки? (Відповідь дітей) **Відгадування загадок**

Старенька бабуся у лісі жила,

Гостинці для неї онука несла.

Хто дівчинку ту по дорозі зустрів?

Як казка ця зветься? Хто б відповів? («Червона Шапочка»)

Працювала я у хатці,

Танцювала у палаці.

Є така у мене звичка –

Десь губити черевички. («Попелюшка»)

Вовка зовсім не боявся І ведмедю не дістався,

Але лисиці на зубок

Все ж потрапив... (Колобок)

Розумний, спритний вусатий дружок - Господаря зробив багатим.

Але жити він не може без червоних чобіт.

Ну що, вгадали, хлопці та дівчата? (Кіт у чоботях)

Коли діти відгадують загадку вихователь відкриває назву казок. : Діти, чаклун нас обдурих і повернув тільки назви казок.

Нам потрібні казки повністю, бо тоді ми не зможемо підготувати виставу. Що ж робити, треба до чаклуна йти. Для цього нам потрібні чарівні речі. Ну що, візьмемо чарівну паличку, може вона створить якесь диво? Рушаймо.

: Який дивний і гарний капелюшок? А з якої він казки?(«Червона Шапочка»). Ой, подивіться, на що перетворив злий чаклун героїв казки? (На плями). Хто ж із них хто? Наша чарівна паличка не зможе допомогти цим казковим героям доки ми не складемо розповідь про капелюшок. А ось вам підказка. (На екрані з'являється схема розповіді, діти складають розповідь по одному реченню кожний).

: Один, два, три - казку оживи (на екрані з'являються анімації героїв казки «Червона Шапочка», відкриває першу картинку в книзі).

: Погляньте, наша чарівна паличка світиться, мабуть наступна казка на цій зимовій галявині. Чи помітили ви сліди? Цікаво з якої казочки вони? (Зимівля звірів) Ми тваринок упізнали - час, щоб паличка їх розчаклувала. (на екрані з'являються анімації до казки, вихователь відкриває

наступну сторінку книги). [76]

Складання казки «Рукавичка» (за схематичними малюнками)

: Один, два, три паличко нам допоможи (на екрані з'являються анімації до казки «Рукавичка», відкриває наступну сторінку). Чути голос чаклуна.

Чаклун: «Діти, я бачу і чую що ви розумні і кмітливі! Якщо ви розчаруєте ще одну казку, то обіцяю вам що я ніколи більше не буду злим чаклуном, а стану добрим чарівником!» Діти, а хто це такі: Круглі носи, закручені хвостики, у лісі жили, дружніми були. Хатинку збудували, вовка налякали? (Троє поросят)

Мовленнєва гра «Опиши героя казки»

Дітям пропонують описати персонажів казки «Троє поросят» : (Вовк - злий, сердити, сірий. Наф - Наф - хоробрий, кмітливий і т.д.)

Робота в підгрупах «Інценівка уривків казок»

Підсумок

Вихователь: Кого ми шукали? Які казки ми знайшли? [7]

КОНСПЕКТ ЗАНЯТТЯ «На гостинах у казки»

Мета: Дати уявлення дітям про казку як жанр усної народної творчості. Розвивати вміння відтворювати характерні риси поведінки, тембр голосу, рухи казкових героїв. Розвивати спостережливість, увагу, вміння виділяти притаманні риси характеру казкового героя та використовувати їх у показі та розігруванні казкових сценаріях. Вчити дітей любити слухати казки, розповідати їх та відтворювати набуті знання у показі казок для дітей та дорослих.

Обладнання. Настільний театр до знайомих казок; маски різних казкових героїв; папір, кольорові олівці; сюжетні картинки до казок.

Хід заняття

(Стіни кімнати прикрашені дитячими малюнками, аплікаціями за сюжетами відомих казок. Біля вікна розташована виставка книжок).

. Діти, подивіться, як прикрашена наша кімната. Що ви бачите? Якій темі присвячені малюнки, аплікації?

Сьогодні в нас з вами свято, ми побуваємо в країні казок, які ви знаєте. Подивіться, будь-ласка, сюди. (Звертає увагу дітей на виставку книжок).

Тут ви бачите багато книжок, і все це – казки, які ви добре знаєте і любите. Роздивіться уважно. Яких казкових героїв ви тут бачите, з яких вони казок?

Діти, а ви хочете вирушити у подорож у країну казок? Ви зустрінетеся з казковими героями, яких знаєте і любите. Але спочатку я перевірю, чи добре ви знаєте казки? Я буду вам читати загадки до казки, а ви повинні відгадати, з якої казки і знайти малюнки, які відповідають цій казці.

1. Хто утік від баби, хто утік від діда,
 Хо не міг сидіти довго у вікна.
 Хто зустрів у лісі зайчика й лисичку
 І співав усім він пісеньку свою? («Колобок»)
2. Хто гуляв у лісі та щось загубив,
 Хто знайшов хатинку для друзів лісових.
 Що за хатка чарівна, що вмістила всіх звірят.
 Хоч і тісно в ній звірятам.
 Як зовуть той дім? («Рукавичка»)
3. Баба била і дід бив та не розбили.
 А маленька та сіренька хвостиком майнула.
 Плаче баба, плаче дід та курочка розрадить:
 - Буде вам не просте, а золоте? («Курочка Ряба»)
4. Хто маленький рибку вудить,
 Маму й батька звеселяє.
 Кого гусятко врятувало,
 На своє крилятко взяло.
 І до мами , і до батька принесло? («Івасик-Телесик»)

Молодці, малята! Відгадали усі загадки. А ще будете гратися. Раз, два, три – почали.

- Пішла киця у ліс та загубила рукавичку так чи ні? (Ні)
- Сіла дівчинка у човник та почала рибку ловити так чи ні? (Ні)
- Спекла баба Колобок та поставила на віконечко так чи ні (Так)
- Мишка бігла, хвостиком майнула та розбила яєчко так чи ні? (Так)
- Жили собі двоє мишенят – Круть та Верть і півник Голосисте Горлечко так чи ні? (Так)
- Якось підмітав Верть подвір'ячко та знайшов колосок так чи ні? (Ні)

І з цим завданням ви справилися, молодці!

Діти, подивіться, хтось завітав до нас , гість незваний, та переплутав нам усі казки. Давайте разом подивимося та подумаємо та виправимо всі помилки. (Діти розглядають виставлений настільний театр)

Добре, діти, я бачу, що ви добре знаєте казки і казкових героїв, вмієте імітувати їхню поведінку та голоси, тому я запропоную вам одягнути маски, які кому до вподоби та розіграємо зміст «Рукавички».

Діти самостійно розподіляють ролі, одягають маски і розігрують казку.
[68]

Тема: Читання казки «Коза-дереза»

Мета: ознайомити дітей з казкою «Коза-дереза; учити слухати і розуміти зміст художнього твору, емоційно сприймати зміст казки; закріплювати вміння відповідати на запитання за змістом твору; учити запам'ятовувати дійових осіб та послідовність дій.

Матеріал: розглядання ілюстрацій до казки «Коза-дереза».

Хід заняття

: Добрий день, діти! Рада бачити всіх вас, ось і казки прийшов час. По стежинці ми пішли і конверт ось цей знайшли. А конверт цей не простий, він чарівний – ось який!

: - Давайте поглянемо що ж у конверті? Чарівний лист, прочитавши який, дізнаємося в яку казку потрапили.

1. Нам потрібно відгадати загадки:

Влітку сіренький,
А взимку біленький,
Довгі вуха має
Швидко стрибає. (Заєць)
Ліс обійшов, поїв весь мед,
В барлогу ліг і спить...
А мед він любить, не секрет,
На те він і ... (Ведмідь)
Лиходій і забіяка,
Дуже схожий на собаку.
Він з'явився – ліс замовк...
Це лихий і лютий... (Вовк)
В темнім лісі проживає,
Довгий хвіст пухнастий має.
Їй на місці не сидиться.
А зовуть її? (Лисиця)
У ставку живе на дні,
Має диво-клешні дві,
Залізає в очерет,
Ходить задом наперед. (Рак)
Вигнав дід її із хати –
Та й пішла вона блукати:
Рак пустунку ущипнув,
Зайцю хатку повернув. («Коза-дереза»)

: - Діти, як ви гадаєте, з якої казки ці звірі? Правильно. Ці звірята з казки «Коза-Дереза»

- А давайте зачитаємо цю казку!

Бесіда за змістом казки.

Підсумок заняття

- Який казковий герой вам не сподобався і чому?

ТЕМА. Переказ української народної казки «Коза-дереза»

Мета: вчити дітей переказувати українську народну казку «Коза-дереза», розвивати увагу, уяву, образне мислення та діалогічне мовлення, удосконалювати виразність мовлення.

Обладнання: моделі персонажів казки, книжкові ілюстрації або статистичні моделі до окремих епізодів казки.

Хід заняття

Вступна бесіда. : Діти, послухайте пісеньку і пригадайте, герой якої казки її співає.

Я коза-дереза

За три копи куплена

Півбока луплена

Тупу-тупу ногами

Сколю тебе рогами

Ніжками затопчу

Хвостиком замету

Тут тобі й смерть

: Діти, а зараз пригадаємо всю казку . Допоможуть нам у цьому незвичайні малюнки-моделі.

Відтворення казки за допомогою запитань вихователя і моделювання .

- Як починається казка?(модель діда та баби)
- Куди поїхав дід?
- Кого він там купив?(модель «коза»)
- Кого дід послав пасти козу? (старший син)
- Увечері дідусь став на воротах у червоних чоботях і спитав у кози... Що питав дід у кози?

- Що коза на це відповіла?
- Що після цього зробив дід?
- Хто на другий день пас козу?
- Що відбулося ввечері цього дня? Що розповіла коза дідові?
- Хто на третій день пас козу?(модель «баби»)
- Що запитав зайчик коли повернувся до своєї хатки? (модель «зайчика»)
- Що відповіла коза?
- Яка розмова відбулася між зайчиком і вовком-братиком?
- Що зробив вовк?

Переказ дітьми окремих епізодів казки з використанням статичних моделі. Підсумок заняття [68].

Тема. Переказ української народної казки «Івасик-Телесик»

Мета: вчити дітей переказувати з використанням атрибутів, розвивати увагу, уяву, образне мислення, діалогічне мовлення , вдосконалювати виразність мовлення.

Обладнання: деревинка, колисочка, човник , атрибути для розігрування фрагментів казки.

Хід заняття

: Діти, погляньте на ці речі та назвіть їх. (викладає по черзі на стіл деревинку, колисочку, бриль, човник) .

З якої вони казки?

Бесіда на відтворення змісту казки

- Пригадайте, як з'явився хлопчик. Як його назвали?
- Чим займався Івасик-Телесик?
- Як про Івасика турбувалися його мама?
- Хто підслухав розмову Івасика з матусею?
- Як змія перехитрила Івасика?
- Кому змія доручила засмажити Івасика-Телесика,

- Як Івасику вдалося врятуватися?
- Як змія дізналася про те, де заховався Івасик?
- Хто допоміг Телесику дістатися додому?
- Як батьки віддячили гусеняткові?

Розігрування фрагментів казки з використанням атрибутів

1. Розмова бабусі з дідусем.
2. Матуся кличе Телесика обідати .
3. Змія грубим голосом кличе Телесика .
4. Розмова змії з ковалем.
5. Змія зміненим голосом кличе Івасика.
6. Розмова змії з Оленкою.
7. Розмова Івасика з Оленкою.
8. Розмова Івасика з гусенятами.
9. Зустріч Івасика-Телесика з батьками.

Підсумок заняття.

Тема. Показ театру іграшок за казкою «Лисиця та кіт»

Мета : вчити дітей групувати персонажів за емоційним забарвленням, за сюжетом, аналізувати структуру казки, продовжувати формувати вміння дітей логічно, послідовно, граматично правильно висловлювати свої думки у зв'язній розповіді.

Матеріал : театр іграшок до казки «Лисиця та кіт», ілюстрації до казки.

Хід заняття

1. Показ вихователькою театру іграшок по казці «Лисиця та кіт».
2. Аналіз структури казки.

Ви вже знаєте, що у кожній казці є зачин, кульмінація та кінцівка.

Назвіть ці частини у казці «Лисиця та кіт».

Давайте трохи змінимо казку і придумаємо інший початок.

А як би інакше могла закінчитися казка?

3. Розгляд ілюстрацій. Групування персонажів казки за емоційним забарвленням.

Розгляньте малюнки. На які групи ви поділили героїв казки?

Доберіть геометричні фігури, які на ваш погляд відповідають героям казки і розкладіть їх на групи.

4. Знайомство з словами – театральними термінами : «глядачі», «емоції», «цінителі».

Тема. Інсценування уривків казки «Солом'яний бичок». Складання казки за власними малюнками.

Мета: складати казки за власними малюнками, відповідати на запитання різного типу за змістом казки .

Матеріал: театральна абетка, малюнки дітей до казки «Солом'яний бичок»

Хід заняття

1. Знайомство з словом інсценівка.
2. Промовляння скоромовок
3. Вправа «Відбери» (який фразеологізм підходить до окремих епізодів казки) Вправа «Поясни» (як ти розумієш зміст фразеологізму)
4. Складання казки за власними малюнками
5. Вправа «Уяви» (себе героєм казки. Щоб ти робив, якби опинився на місці героя казки? Щоб ти йому порадив?)
6. Інсценівка уривків тексту казки «Солом'яний бичок» (робота в парах за бажанням дітей).

3.2. Апробація і аналіз результатів

Завершальним етапом дослідження, що проводилося на базі закладу дошкільної освіти, став контрольний експеримент. Його метою було з'ясувати, які зміни відбулися у рівнях сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку після впровадження формувального етапу роботи в експериментальній групі, а також перевірити ефективність розробленої системи занять і обґрунтованість висунутої наукової гіпотези. До складу

дослідження входили ті самі методики, що застосовувалися на констатувальному етапі.

У ході виконання першого завдання, що передбачало складання опису за сюжетною картинкою, було виявлено покращення мовленнєвих умінь у частини дітей експериментальної групи. Вони почали краще добирати прикметники, узгоджувати слова за родом і числом, створювали розгорнуті речення, будували логічно послідовну розповідь. Такі діти самостійно орієнтувалися у сюжеті картинки й дотримувалися його основної ідеї. Деякі діти, які раніше демонстрували низький рівень, змогли піднятися на середній, розповідали з незначною допомогою дорослого, але вже з намаганням дотримуватись структури висловлювання. Проте залишилися і такі, що не змогли самостійно побудувати описову розповідь, постійно потребували підказок, плутали слова та не розуміли логіки опису.

Під час виконання другого завдання – складання розповіді за серією сюжетних картинок – частина дітей показала нові досягнення. Вони впевнено встановлювали послідовність подій, об'єднували їх у зв'язну розповідь, речення в їхніх висловлюваннях логічно поєднувалися між собою, використовувалася лексика, відповідна до ситуації. У решти дітей спостерігалися труднощі в логічному зв'язку між частинами розповіді, спостерігалася недостатня варіативність мовленнєвих засобів, помилки у побудові речень і вживанні слів. Деякі діти ще не здатні самостійно будувати повноцінну розповідь, хоча і продемонстрували певний поступ у порівнянні з попереднім етапом.

Аналіз результатів третього завдання, яке передбачало створення казки, також показав позитивну динаміку. Діти почали краще орієнтуватися у структурі казки, добирали власні зачин і кінцівку, активно використовували повтори, вигадували персонажів та події. Вони стали сміливіше фантазувати, з'явилася інтонаційна виразність мовлення, особливо у діалогах персонажів. Утім, більшість дошкільників все ще перебуває на середньому рівні: казки складаються з допомогою педагога, трапляються логічні невідповідності або

труднощі у переході від однієї події до іншої. Деякі діти залишилися на низькому рівні: їхні розповіді фрагментарні, часто без структури, бідні за словниковим запасом, із порушенням послідовності подій і граматичних форм.

Отже, результати контрольного експерименту дозволяють зробити висновок про позитивний вплив запропонованої системи роботи на розвиток зв'язного мовлення у дітей експериментальної групи. Спостерігається зменшення кількості дітей з низьким рівнем мовленнєвої компетентності, натомість зростає кількість тих, хто демонструє середній та достатній рівень сформованості зв'язного мовлення. Це підтверджує ефективність впроваджених методичних прийомів і доцільність подальшого використання системи занять, спрямованої на мовленнєвий розвиток дошкільників із порушеннями мовлення.

Контрольне оцінювання рівня сформованості зв'язного мовлення за допомогою методики розповіді «Про маленького сніговика» показало позитивні зміни в мовленнєвому розвитку дітей експериментальної групи. Один із п'яти дітей продемонстрував високий рівень сформованості вмінь: дитина добре орієнтувалася у структурі тексту, чітко розуміла логіку сюжету, самостійно добирала зміст до відсутньої частини розповіді, грамотно будувала речення, дотримувалась послідовності подій.

Троє дітей виконали завдання на середньому рівні. Вони розуміли основну ідею оповіді та логіку її побудови, однак у висловлюваннях допускали помилки — переважно це були порушення у граматичному оформленні речень (узгодження слів, неправильна побудова синтаксичних конструкцій), а також недостатній рівень логічної зв'язності між окремими реченнями.

Одна дитина не впоралася із завданням. Відповідь була непослідовною, з вираженим порушенням структури тексту. Дитині було складно зрозуміти загальну логіку оповіді, самостійно добрати зміст, сформулювати завершене речення. Спостерігався низький рівень розвитку зв'язного мовлення, бідність лексики та виражена потреба у підтримці з боку дорослого.

Таким чином, за підсумками контрольного експерименту виявлено позитивну динаміку: зменшилась кількість дітей із низьким рівнем сформованості зв'язного мовлення, збільшилась кількість дітей, які досягли високого рівня. Це свідчить про ефективність запропонованої системи роботи, реалізованої у формувальному етапі дослідження. Результати узагальнено в таблицях 3.1, 3.2.

Таблиця 3.1

**Результати обстеження рівня сформованості зв'язного мовлення
дошкільників (контрольний експеримент).**

№	Констатувальний експеримент	Контрольний експеримент
Контрольна група		
1	С	С
2	С	С
3	С	С
4	В	В
5	Н	Н
Експериментальна група		
1	Н	С
2	С	В
3	С	С
4	С	С
5	Н	Н

Аналізуючи результати констатувального та контрольного етапів дослідження, простежується позитивна динаміка розвитку зв'язного мовлення у дітей експериментальної групи. Якщо на початковому етапі жодна дитина з експериментальної групи не продемонструвала високий рівень сформованості зв'язного мовлення, то після проведення формувального етапу одна дитина досягла цього рівня. Стабільною залишилася кількість дітей із середнім рівнем – 3 дитини, що свідчить про збереження загального рівня сформованості

відповідних умінь. Водночас спостерігається зменшення кількості дітей з низьким рівнем сформованості – з двох до однієї дитини. Це свідчить про позитивний вплив реалізованої системи роботи, спрямованої на формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Таблиця 3.2.

Порівняльна характеристика рівнів сформованості зв'язного мовлення дошкільників на констатувальному та контрольному етапах експерименту

	Констатувальний експеримент		Контрольний експеримент	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий рівень	1 дитина	0 дітей	1 дитина	1 дитина
Середній рівень	3 дитини	3 дитини	3 дитини	3 дитини
Низький рівень	1 дитина	2 дитини	1 дитина	1 дитина

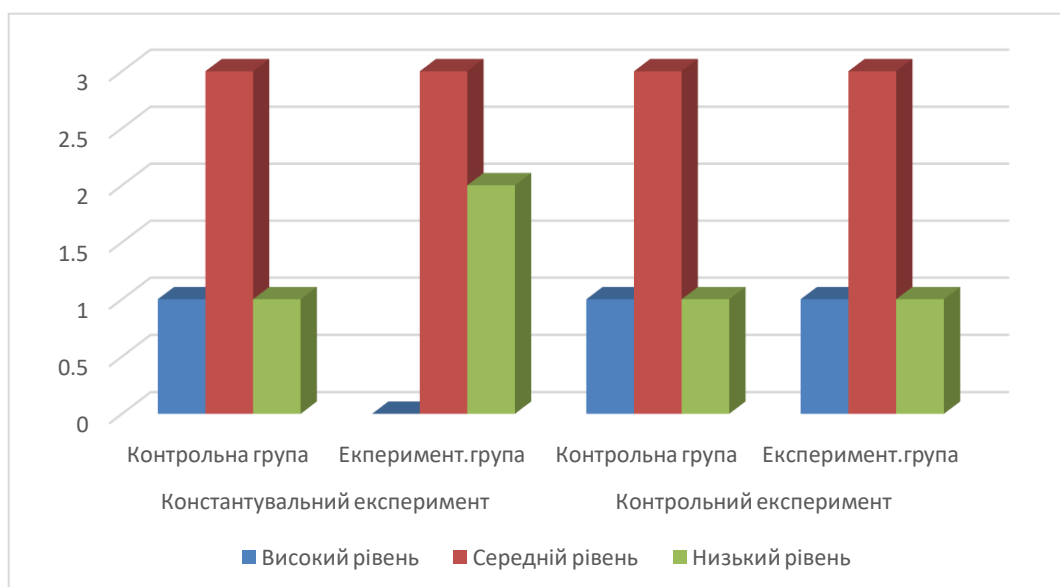


Рис. 3.2. Порівняльна характеристика рівнів сформованості зв'язного мовлення дошкільників на констатувальному та контрольному етапах експерименту

Щодо контрольної групи, то змін у рівнях сформованості зв'язного мовлення не зафіксовано: розподіл дітей за рівнями залишився без змін. Це підтверджує, що покращення результатів в експериментальній групі зумовлене саме застосованими педагогічними методиками, а не природним розвитком або зовнішніми чинниками.

Таким чином, результати контрольного експерименту підтверджують ефективність запропонованої системи роботи з розвитку зв'язного мовлення, що було реалізовано в експериментальній групі. Отримані дані також засвідчують обґрунтованість висунутої гіпотези та доцільність використання відповідних методів і прийомів у роботі з дітьми старшого дошкільного віку, які мають мовленнєві порушення.

3.3. Рекомендації для розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку засобами казкотерапії

Використання казок на заняттях з дітьми дошкільного віку може бути ефективним засобом розвитку їх зв'язного мовлення. Нами розроблено рекомендації щодо використання казок на заняттях з дітьми дошкільного віку.

Рекомендовано підбирати для занять з казкотерапії тексти, що відповідають віковим і мовленнєвим особливостям дошкільників: прості за сюжетом, з чіткою структурою (зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка) та емоційно забарвлені. Важливо обирати казки з багатим, але зрозумілим словниковим рядом, аби діти могли запозичувати нові слова та вирази. Перед знайомством з текстом слід обговорити з дітьми заголовок та передбачуваний зміст, стимулюючи інтерес і сприяючи кращому запам'ятовуванню сюжету. Під час читання або переказу казки вихователь моделює правильні мовленнєві зразки, звертаючи увагу на інтонацію, темп та паузи. Після прослуховування рекомендується проводити короткий фронтальний переказ ключових епізодів, поступово збільшуючи обсяг відтворених фрагментів. Такий підхід забезпечує

поступове нарощування зв'язного мовлення без психологічного перенавантаження.

Для розвитку монологічного мовлення доречно використовувати завдання на переказ за картинками, ілюстраціями чи ляльковими театральними постановками за мотивами казок. Діти спочатку переглядають ілюстрації, обговорюють з вихователем головних персонажів та їхні дії, а потім складають власний переказ. Використання опорних схем чи простих малюнків допомагає їм утримувати хід сюжету та правильно дотримуватися логічної послідовності. Педагог спрямовує розповідь дитячими запитаннями: «Що було далі? Чому герой вчинив саме так?» Це стимулює аналітичне мислення та мовленнєвий пошук. Завдання слід ускладнювати поступово: від трьох-чотирьох речень до повноцінного монологу. Такий підхід формує навички планування висловлювання та цілісного відтворення тексту.

Рольова гра за мотивами казок розвиває діалогічне мовлення, оскільки діти вчаться говорити у ролі конкретного персонажа, відповідати на репліки партнерів і підтримувати сюжетну лінію. Перед грою доречно роздати дітям таблички з іменами персонажів та короткими підказками щодо їх характеру. Під час виконання ролей педагог може коригувати мовлення, вводити нові лексичні одиниці і мотивувати використання складних речень. Після завершення гри рекомендується провести «рефлексію»: попросити дітей розповісти, як їх герой вчинив, і порівняти з оригінальним текстом. Це формує усвідомлення структури мовленнєвого висловлювання та стимулює розширення словникового запасу. Регулярні рольові вправи допомагають зменшити мовленнєву тривожність і підвищити комунікативну самостійність дітей.

Вправи на узагальнення та класифікацію мотивують дітей використовувати точні терміни й узгоджувати висловлювання за змістом. Наприклад, після прослуховування казки про тварин варто запропонувати дітям розподілити їх за місцем проживання (ліс, поле, вода) і пояснити свій вибір. Такі завдання тренують зв'язок між словами та логічні зв'язки між

реченнями. Педагог формулює запитання відкритого типу: «Чому їжачок живе в лісі? Як це впливає на сюжет?» Це стимулює розвиток когнітивного та мовленнєвого мислення одночасно. Класифікація допомагає структурувати інформацію в пам'яті й полегшує формулювання зв'язного висловлювання. У ході вправи корисно використовувати опорні слова та фрази («по-перше», «потім», «завдяки цьому»).

Використання творчого письма у форматі «дописування» казки сприяє формуванню лінійного мислення та зв'язного мовлення. Діти отримують початок казки, а потім по черзі дописують по кілька речень, розвиваючи сюжет. Така спільна діяльність формує навички координації, планування мовного висловлювання та слухання партнера. Педагог фіксує кожен допис, а потім пропонує обговорити отриманий текст, звертаючи увагу на логічну послідовність та граматичну точність. Під час рефлексії важливо відзначати успіхи і коригувати неточності у м'якій формі. Результатом є спільно створена казка, яка може бути оформлена у вигляді ілюстрованої книги.

Заохочення до вільного пересказу своїх улюблених казок підвищує мотивацію до мовленнєвої діяльності. Діти можуть обирати текст із запропонованого банку казок або приносити свої з дому. Педагог моделює декілька прикладів початку та завершення розповіді, а потім надає слово дітям. Важливо створити атмосферу довіри, де дитина не боїться помилитися і експериментувати з мовою. Після кожного виступу бажано організувати взаємний зворотний зв'язок у групі: одне-два позитивних зауваження та конструктивна порада. Такий формат сприяє розвитку емоційної компетентності й мовленнєвої самостійності.

Артикуляційні вправи за мотивами казок допомагають дітям краще вимовляти звуки та формувати чітку вимову. Педагог використовує уривки з казок, де зустрічаються проблемні для конкретної дитини фонemi, та пропонує вправи на повторення складних словосполучень. Ці вправи можна проводити у формі гри: хто повторить рядок із персонажем, не помилившись. Регулярні тренування покращують не тільки артикуляцію, а й зв'язність мовлення.

Важливо стежити за правильністю виконання вправ і поступово ускладнювати завдання. Артикуляційна робота краще поєднується з казковими темами, оскільки діти більш залучені в процес.

Малювання ілюстрацій до казок стимулює мовленнєве описування власної творчості. Після виконання малюнка педагог просить дитину розповісти, що зображено на картині, та пояснити, чому вона вибрала саме цей сюжет. Така діяльність розвиває навички детального опису, логічного зв'язку між компонентами малюнка і мовними одиницями. При цьому корисно використовувати питання «що?», «де?», «як?», «чому?», що сприяє розгортанню повноцінних речень. Малюнки можуть стати базою для подальших творчих завдань: вигадування продовження історії або зміни сюжету. Це формує внутрішню мотивацію до мовленнєвої творчості та поглиблює розуміння структури тексту.

Інтеграція музичних компонентів у казкотерапію підвищує емоційну насиченість занять і стимулює ритм мовлення. Діти можуть співати пісеньку героїським голосом або відтворювати звуки природи за допомогою інструментів. Після музичної паузи педагог пропонує дітям переказати побачене або почуте, звертаючи увагу на темп і інтонацію. Музично-ритмічні вправи сприяють формуванню плавності мовлення та кращому контролю за темпом. Це особливо корисно для дітей, які говорять уривчасто або із затримками. Мелодійність допомагає запам'ятати лексичні конструкції та розвиває виразність мовлення.

Використання драматизації фрагментів казок дозволяє дітям експериментувати зі словами та інтонаціями. Педагог ділить дітей на невеликі групи і пропонує розіграти сцену із заданими ролями. Після репетиції учасники показують сценку іншим, а потім обговорюють особливості мови своїх персонажів. Драматизація розвиває водночас мовленнєву виразність і впевненість у собі. Важливо створити безпечне середовище, де помилки вітаються як етап навчання. Після виконання варто провести міні-рефлексію: що було складно, що сподобалося, які нові слова вивчили.

Групові обговорення мотивів та моральних уроків казок сприяють розвитку аналітичного мовлення та повноти висловлювань. Педагог ставить питання: «Що сподобалося найбільше? Чому герой вчинив саме так? Як ви вчинили б на його місці?» Це стимулює дітей використовувати умовні конструкції та зв'язки «якби», «тому що». Обговорення в групі розвиває навички слухання співрозмовника та формулювання власної думки. Важливо стежити, щоб кожна дитина мала змогу висловитися. Таке інтерактивне мовлення поглиблює розуміння тексту та формує навички аргументації.

Завдання на адаптацію казок сприяють розвитку мовленнєвої гнучкості: діти можуть переписувати сюжет у сучасних реаліях або міняти роль головного героя. Після адаптації педагог пропонує презентувати нову версію колегам або батькам. Це вимагає від дитини висловлювати складні ідеї та обґрунтовувати свої зміни. Такий підхід стимулює креативність і одночасно тренує зв'язне мовлення. Підписані роботи можна оформити в груповий збірник «Наша сучасна казка». Це підвищує мотивацію та цінність результатів для дітей.

Для дітей із затримкою мовленнєвого розвитку корисно використовувати малу групу (2–3 особи), де завдання адаптуються під конкретні потреби. Вихователь може звертати більше уваги на повторення ключових фраз і структурних шаблонів. Це створює безпечне середовище, де дитина почувається впевненіше і частіше намагається говорити. Група невеликого складу полегшує корекцію помилок у реальному часі та індивідуальний підхід. Результати таких занять регулярно оцінюються та відображаються в мовленнєвому щоденнику дитини. Такий формат дозволяє відстежувати динаміку прогресу.

Використання технологій: інтерактивні екрани, аудіозаписи давніх народних казок або запис власних переказів дітей сприяють подальшому самоаналізу. Діти слухають свій голос або переглядають записані виступи, аналізують, що вийшло добре, а що варто покращити. Така рефлексія розвиває метамовленнєвий аналіз і самоконтроль. Бажано обговорювати записи у групі,

де інші діти можуть дати підтримку та корисні поради. Технологічні засоби підвищують мотивацію та різноманітять формат занять. Це ефективний інструмент для залучення старших дошкільнят.

Залучення батьків до домашньої практики казкотерапії зміцнює результативність занять у садку. Педагог надсилає батькам рекомендації: читати одну казку щодня і заохочувати дитину розповідати її власними словами. Варто використовувати аудіозаписи дитячих переказів для аналізу й похвали. Спільна сімейна діяльність створює мовленнєве середовище, яке стимулює регулярну практику. Батьки можуть додавати власні елементи до історії, що розвиває уяву та мовну ініціативу. Такий співробітницький підхід забезпечує безперервний розвиток мовлення.

Практика «казкотворення» у вигляді спільного вигадування історій за підтримки вихователя сприяє формуванню вміння планувати мовленнєве висловлювання. Діти по черзі додають по одному реченню до загальної історії, а вихователь фіксує їх на дошці. Після завершення колективного твору кожен переказує повний текст. Такий метод допомагає відпрацювати плавний перехід між реченнями та логічну зв'язність. Відчуття спільного досягнення стимулює мовленнєву сміливість. Згодом можна вводити обмеження за часом або використанням певних слів для ускладнення завдання.

Використання ігор на запам'ятовування послідовності подій: «що було третім за рахунком?» або «яка дія передувала кульмінації?» допомагає тренувати логічну пам'ять та зв'язне мовлення. Педагог ставить питання за підготовленими картками з ілюстраціями, а діти відтворюють хід сюжету. Регулярне повторення сюжету закріплює лінійну структуру тексту в пам'яті. Це сприяє зменшенню пауз та «блукання» думок під час переказу. Вправи у формі гри підтримують зацікавленість і роблять навчання легким. Грайте в маленьких групах, щоб кожен мав змогу відповісти.

Використання казкотерапії в поєднанні з руховими вправами сприяє кращому закріпленню мовленнєвих зразків. Діти «ходять» за сюжетом казки: «крокують в лісі», «стрибають через струмок», «зупиняються біля будиночка».

Під час руху вони голосно описують свої дії та події казки. Це тренує зв'язування руху і мовлення, стимулює кінестетичні асоціації і пам'ять. Рухова активність зменшує втомлюваність та підвищує увагу до мовленнєвого матеріалу. Такий комплексний підхід сприяє гармонійному розвитку.

Регулярне спостереження та документування мовленнєвого прогресу дітей у мовленнєвому щоденнику дозволяє своєчасно коригувати методику. Вихователь фіксує дати занять, теми казок, рівень монологічного та діалогічного мовлення, помилки та досягнення. Ці дані обговорюються на методичних нарадах з колегами та індивідуально з логопедом за потреби. Системний моніторинг дає змогу оцінити ефективність різних форм казкотерапії та адаптувати програму. Документування підтримує прозорість роботи та мотивує колектив. Воно також служить базою для подальших наукових досліджень.

Підсумовуючи, казкотерапія є універсальним засобом розвитку зв'язного мовлення у дошкільників за рахунок поєднання емоційного залучення, творчості та мовленнєвих вправ. Комплексний підхід, що включає різні форми роботи з казками — від читання і переказу до драматизації й рухових ігор — дозволяє адресувати індивідуальні потреби кожної дитини. Важливо поєднувати групові та індивідуальні заняття, залучати сім'ю та застосовувати технологічні засоби для саморефлексії. Позитивна заохочувальна атмосфера та систематичний моніторинг прогресу гарантують стійке покращення навичок монологічного та діалогічного мовлення. Рекомендації слід гнучко адаптувати під контекст конкретного дошкільного закладу та забезпечити безперервність у застосуванні казкотерапії.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було обґрунтовано педагогічні умови розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами казкотерапії та представлено результати формувального етапу експериментального

дослідження. Аналіз ефективності методики підтвердив, що цілеспрямована робота з українською народною казкою значно впливає на розвиток мовленнєвої компетентності дітей із мовленнєвими порушеннями. Основними чинниками позитивної динаміки стали: використання емоційно насичених текстів казок, театралізованої діяльності, а також активне залучення дітей до обговорення змісту творів.

Результати контрольного експерименту засвідчили зменшення кількості дітей з низьким рівнем сформованості зв'язного мовлення та поява випадків високого рівня серед експериментальної групи. Це доводить ефективність упроваджених педагогічних умов: організації активної освітньо-мовленнєвої діяльності на заняттях, використання театральних-ігрових технологій, документування результатів у мовленнєвому щоденнику та налагодженої взаємодії з фахівцями (логопедами, методистами). Отримані дані підтверджують доцільність системного впровадження казкотерапії у практику дошкільної освіти як засобу розвитку зв'язного мовлення.

ВИСНОВКИ

Внаслідок проведення дослідження, ми прийшли до таких висновків за висунутими у дослідженні завданнями.

1. Проблема розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку є комплексною та міждисциплінарною, оскільки її вивчають як психологи, так і лінгвісти, лінгводидакти, педагоги. Аналіз літератури засвідчив, що зв'язне мовлення розглядається не лише як мовленнєвий продукт, а як важливий індикатор загального психічного та соціального розвитку дитини. Воно охоплює як діалогічні, так і монологічні форми висловлювань і потребує створення оптимальних умов для свідомого, логічного й емоційно виразного мовлення. Теоретичні підходи вказують на важливість якісного мовного середовища, активної взаємодії з дорослими, моделювання комунікативних ситуацій та підтримки внутрішньої мотивації до мовлення. Саме мовлення забезпечує повноцінну взаємодію дитини з навколишнім світом і водночас виступає засобом пізнання дійсності.

Проведений теоретичний аналіз свідчить про важливість раннього виявлення труднощів у формуванні зв'язного мовлення та необхідність комплексної педагогічної підтримки у цьому напрямі. Зниження рівня мовленнєвого розвитку в сучасних умовах вимагає пошуку нових ефективних засобів навчального впливу, адаптованих до потреб сучасної дитини. Зв'язне мовлення розглядається як результат інтеграції мовленнєвих, когнітивних і соціальних компетентностей, які мають розвиватися гармонійно. Теоретичне осмислення поняття «зв'язне мовлення» дозволяє виокремити його основні ознаки: логічність, послідовність, структурованість, змістовність і завершеність, що є базовими орієнтирами для оцінювання рівня мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку.

2. Казка має значний потенціал для розвитку зв'язного мовлення в дітей, оскільки є доступною, емоційно забарвленою та структурно завершеною формою усного народного мовлення. Вона стимулює уяву, розширює словниковий запас і сприяє розвитку логіко-послідовного мислення.

Особливості побудови казки — наявність композиційних елементів, повторів, епітетів і діалогічної форми — сприяють формуванню мовної компетентності. Крім того, казка передає моделі мовленнєвої поведінки, які дитина засвоює у процесі слухання, переказу чи драматизації.

У дослідженнях В. Сухомлинського, А. Богуш, Н. Гавриш, М. Стельмаховича відзначається духовно-моральне, естетичне та мовне значення казки в становленні мовленнєвої культури дитини. Казка виконує не лише навчальну, а й терапевтичну функцію — знижує мовленнєву тривожність, формує доброзичливе ставлення до мовлення як способу пізнання та комунікації. Через повторювані структури й знайомі образи діти легше формулюють висловлювання, обирають мовні засоби для опису ситуацій. Завдяки цьому формується мотивація до самостійного мовлення, що є критично важливим для дітей із мовленнєвими порушеннями.

Казка створює природне середовище для мовленнєвої активності, оскільки вона близька дитячому досвіду, відповідає віковій символіці й задовольняє потребу в емоційному реагуванні. У процесі роботи з казкою дитина не лише навчається новим словам і граматичним конструкціям, а й оволодіває навичками побудови зв'язного тексту. Такий підхід дозволяє поєднати навчання з емоційною залученістю, що підвищує ефективність мовленнєвої діяльності. Отже, українська народна казка є не лише культурною цінністю, а й ефективним педагогічним інструментом розвитку зв'язного мовлення в дошкільників.

3. Проведена робота на констатувальному етапі дослідження дала змогу визначити рівні розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку та сформулювати докладну характеристику мовленнєвих особливостей, притаманних кожному з виявлених рівнів.

На підставі аналізу наукової літератури були виділені основні критерії та показники оцінки сформованості мовлення дітей цього вікового періоду, а саме: змістовність (повнота викладу змісту), логічна послідовність (узгодженість переходів між частинами розповіді, уміння правильно

розпочати та завершити висловлювання), граматична правильність (коректність побудови речень і зв'язку між ними), точність мовлення (здатність адекватно передати думку відповідно до змісту) та багатство мовлення (емоційна насиченість і різноманітність мовних засобів).

Відповідно до цих критеріїв було визначено три рівні сформованості зв'язного мовлення у старших дошкільників: високий, середній та низький.

Отримані результати підтвердили значні відмінності у рівні сформованості зв'язного мовлення між дітьми контрольної групи (нормотиповими) та експериментальної групи (дітьми з мовленнєвими порушеннями). Діти контрольної групи, переважно, демонстрували високий або середній рівень мовленнєвої компетентності, проявляючи здатність до самостійного формування логічно послідовних, структурно завершених висловлювань із правильним використанням граматичних конструкцій, лексики та емоційного забарвлення.

Натомість у дітей експериментальної групи переважав низький або середній рівень сформованості зв'язного мовлення, що виявлялося у труднощах із побудовою зв'язних оповідань, обмеженому словниковому запасі, частих граматичних помилок та потребі в постійній педагогічній підтримці. Більшість дітей із мовленнєвими порушеннями не змогли самостійно виконати завдання зі створення початку оповідання чи логічної послідовності подій за картинками, що свідчить про недостатній рівень усвідомлення структури тексту та формування навичок зв'язного мовлення.

Порівняльний аналіз підкреслює необхідність проведення цілеспрямованої корекційно-розвивальної роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення, задля підвищення їхньої мовленнєвої самостійності, вдосконалення граматичної правильності, збагачення словникового запасу та формування логічної послідовності висловлювань. В цілому, виділені три рівні сформованості зв'язного мовлення можуть слугувати орієнтирами для подальшої діагностики і корекції мовленнєвих навичок дітей старшого дошкільного віку.

4. У ході дослідження було обґрунтовано педагогічні умови ефективного розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку засобами казкотерапії, серед яких ключовими є організація активної освітньо-мовленнєвої діяльності та театральньо-ігрова мовленнєва діяльність на основі українських народних і авторських казок. Запропонована експериментальна методика, що включає серії занять із художнього читання, переказу казок різними способами, етичні бесіди та драматизації, підтвердила свою ефективність у формуванні мовленнєвих умінь і навичок, розвитку уяви, логіки та емоційної сфери дітей.

Значущим результатом роботи стало формування у дітей умінь будувати зв'язні, послідовні розповіді, аргументовано висловлювати власні думки, а також активно використовувати образні мовні засоби під час відтворення сюжету казок. Театральньо-мовленнєва діяльність у поєднанні з інтерактивними методиками сприяла не лише розвитку мовлення, а й вихованню моральних та соціальних цінностей, що є важливим аспектом всебічного розвитку дитини. Отже, методика казкотерапії виявилася дієвим інструментом для комплексного розвитку зв'язного мовлення у дошкільному віці.

5. Результати контрольного експерименту свідчать про позитивний вплив запропонованої системи занять на розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення. Після впровадження формувального етапу роботи у експериментальній групі спостерігається зростання рівня сформованості мовленнєвих умінь: діти краще будують логічно послідовні розповіді, активніше використовують різноманітні мовні засоби, а також демонструють покращену орієнтацію у структурі текстів різного типу. Зменшення кількості дітей із низьким рівнем мовленнєвої компетентності і збільшення числа тих, хто досяг середнього та високого рівня, підтверджує ефективність педагогічних методик, застосованих у системі занять.

Порівняння результатів експериментальної та контрольної груп показало, що покращення мовленнєвих навичок у дітей експериментальної

групи є наслідком саме впроваджені системи роботи, а не природним розвитком або впливом зовнішніх чинників. Відсутність змін у контрольній групі підкреслює педагогічну цінність запропонованих методів. Отже, апробація розробленої системи підтвердила наукову гіпотезу дослідження і дає підстави рекомендувати її для широкого використання в практиці корекційної роботи з дітьми старшого дошкільного віку, які мають мовленнєві порушення.

6. У результаті дослідження було розроблено комплекс рекомендацій із використання казкотерапії для розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. Запропоновані методичні підходи враховують вікові та мовленнєві особливості дітей, що сприяє поступовому формуванню навичок зв'язного усного мовлення без перенавантаження. Особлива увага приділена підбору казкових текстів із чіткою структурою сюжету та емоційним забарвленням, що активізує словниковий запас і стимулює інтерес до мовленнєвої діяльності.

Розроблені рекомендації включають різноманітні види мовленнєвої діяльності: перекази, рольові ігри, артикуляційні вправи, творчі завдання та інтеграцію музичних і драматичних елементів. Такий комплексний підхід дозволяє всебічно розвивати як монологічне, так і діалогічне мовлення, сприяючи формуванню впевненості у спілкуванні та підвищенню комунікативної компетентності дітей. Застосування опорних схем, ілюстрацій і запитань під час роботи з казками допомагає структурувати мовленнєве висловлювання і стимулює аналітичне мислення.

Особливо важливою є адаптація методики для дітей із затримкою мовленнєвого розвитку, що забезпечує індивідуалізований підхід і створює сприятливе середовище для мовленнєвого зростання. Використання сучасних технологій у казкотерапії розширює можливості для самоаналізу та рефлексії, а також підвищує мотивацію дітей до активної мовленнєвої діяльності. Розроблені рекомендації можуть бути ефективним інструментом для педагогів і логопедів у практичній роботі з дошкільниками.

Перспективи подальших досліджень у сфері використання казкотерапії для розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку пов'язані з поглибленим вивченням індивідуальних особливостей мовленнєвого розвитку різних категорій дітей, зокрема дітей із затримкою мовлення, аутистичним спектром та іншими особливими освітніми потребами. Важливо розробити диференційовані методики, що враховують специфіку кожної категорії, а також дослідити ефективність інтеграції казкотерапії з іншими психолого-педагогічними методами, такими як арт-терапія чи ігрова терапія. Це дозволить створити більш адаптивні і цілісні програми розвитку мовлення.

Також перспективним напрямом є використання цифрових технологій і мультимедійних ресурсів у казкотерапії, що може підвищити мотивацію дітей і зробити процес навчання більш інтерактивним і доступним. Подальші дослідження можуть зосередитись на розробці інтерактивних платформ, додатків або віртуальних середовищ, які підтримують індивідуальні потреби дитини та сприяють розвитку комунікативних навичок у різних контекстах. Крім того, важливо вивчити довгостроковий вплив казкотерапії на мовленнєвий розвиток і соціальну адаптацію дітей у різних вікових групах.

7. Читання чи слухання має пізнавальну функцію, тобто дитина отримує інформацію, знайомиться з персонажами, розширює словниковий запас, але не передбачає спеціальної роботи над розвитком мовлення тоді як казкотерапія – це цілеспрямований, керований психолого-педагогічний метод, у якому казка виступає як інструмент, розвитку та корекції. Казку можна підібрати чи вигадати, щоб відповідала конкретним труднощам дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація: Підручник. К.: Центр. навч. л-ри, 2004. 472 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти/М-во освіти та науки. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
3. Баранова В. В. Дослідження зв'язного мовлення дітей дошкільного в сучасній науці. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського*. Одеса. ПНПУ ім. К.Д. Ушинського. № 9-10. 2012. С. 77-82
4. Баранова В. В. Специфіка зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського*. Одеса. ПНПУ ім. К.Д. Ушинського. № 5-6. 2013. С. 32-37
5. Баранова В. В. Сутність феномена «зв'язне мовлення»: генеза його становлення. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського*. Одеса. ПНПУ ім. К.Д. Ушинського. № 9-10. 2012. С. 56-61
6. Баркасі В.В., Каленюк С.О., Коваленко О.В. Словник лінгвістичних термінів для студентів філологічних факультетів /За ред. С.О. Каленюк. Миколаїв, 2017. 192 с.
7. Білан О. І. Художньо-мовленнєва діяльність дітей старшого дошкільного віку. Львів : Проман, 2007. 64 с.
8. Білоус О. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
9. Бишовець Т. І. Мовленнєві витинанки: вигадуюмо казку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 8. С. 20-23.
10. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: навч. посіб. Запоріжжя: Просвіта, 2008. 230 с.

11. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: [підручник]. К. : Вища школа, 2007. 542 с.
12. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Х. : Вид-во «Ранок», 2011. 176с.
13. Богуш А. М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. К.: Видавничий дім «Слово», 2011, 704 с.
14. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до семи років: Монографія. Київ: Вид. дім «Слово», 2004. 376 с.
15. Богуш А. М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі. Монографія. Видання 2-е, допрацьоване, доповнене. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2018. 392 с.
16. Богуш А. М. , Гавриш Н.В. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку. Навчально-методичний комплект: посібник та предметні картинки. К.: «Генеза», 2013. 160 с.
17. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с.
18. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. 376 с.
19. Богуш А. М. Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини. Дошкільне виховання. 2013. № 7. С. 6–10.
20. Бойчук Ю.Д., Казачінер О.С. Основні педагогічні прийоми, які застосовуються в казкотерапії. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 26. С. 79–85.
21. Борисенко О. М. Використання казки як засобу розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку: методичний посібник. Полтава: Карлівська РДА, 2016. 79 с.

22. Бур'яновська Т. Розвиваємо зв'язне мовлення малюків. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 3. С. 24-29.
23. Бутенко В.Г. Українська народна казка у розвитку мовлення дошкільників. *Науковий вісник Миколаївського національного університету*. 2012. № 9. С. 25–32.
24. Бутенко В.Г. Казкотерапія як метод корекції мовленнєвих порушень у дітей. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2015. № 3. С. 14–19.
25. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за заг. ред. В.Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
26. Веракса О. Про користь чарівної казки: психоаналітичний підхід. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 10. С. 63-68.
27. Водолага Н. В. Навчання розповідання дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)»; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2001. 20 с.
28. Гавриш Н. В. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят: навч. посіб. Київ: Видавничий дім «Шкільний світ», 2006. 92 с.
29. Гавриш Н. В. Методика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку : Навч.-метод. посіб. Луганськ : Альма-матер, 2004. 217 с.
30. Гавриш Н. Художня література в освітньому процесі: сучасні технології. *Дошкільне виховання*. 2011. №2. С. 4 – 9.
31. Гавриш Н.В. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці. Донецьк: ТОВ «Лебідь», 2001. 218 с.
32. Гончаренко А. Яким бути мовленнєвому заняттю? *Дошкільне виховання*, 2006. №9. с. 19-20.
33. Гончаренко А. Комплексна модель роботи з літературним твором. *Палітра педагога*. 2015. №4. С.10 – 15. (Читання в дитячому садку).

34. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. [Видання друге, доповнене й виправлене]. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
35. Джемуга Г. Про деякі вправи з розвитку зв'язного мовлення. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 3. С. 33-34.
36. Дитина : освітня програма від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк ; авт. кол. : Е. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білокаленко та ін. - Київ : Київ, ун-т ім. Б. Ерінченка, 2016. 304 с.
37. Дитина в дошкільні роки : комплексна освітня програма / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутий. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2016. – 160 с.
38. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 423 с.
39. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 267 с.
40. Завязун Т. В. Мовленнєвий розвиток дошкільників: навчально - методичний посібник. Київ: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. 120 с.
41. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. 350 с.
42. Захарченко В.Г. Формування зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольової гри: Дис. канд. пед. наук: 13.00.01- загальна педагогіка та історія педагогіки. К., 1997. 186 с.
43. Зінкевич-Євстигнєєва Т.Д. Майстерність казкотерапії. К. : Сфера, 2012. 304 с.
44. Казачінер О.С., Бойчук Ю.Д. Казки та казкові історії як інструмент виховання та розвитку дітей. *Наукові перспективи*. 2022. Вип. № 1(19). С. 489–497.
45. Казачінер О.С., Бойчук Ю.Д. Розвиток зв'язного мовлення дітей за допомогою логоказок. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і*

загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т ; [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя, 2022. Вип. 80, т. 1. С. 49–53.

46. Казкотерапія в роботі з дошкільниками : метод. посіб. / упор. Шик Л. А., Гаркуша Г. В., Тур Л. В., Рудик О. А. Харків : Основа, 2012. 240 с.

47. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку: [монографія]. К. : Фенікс, 2008. 497 с.

48. Кожевникова Т. Мовленнєвий розвиток дошкільнят. *Дошкільне виховання*, 2004. №12. С. 7 – 9.

49. Коновалова Л. М., Ласточкина О. В. Казкотерапія як засіб корекції мовлення дітей дошкільного віку. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації : матеріали VI Всеукр. заочної наук.-практ. конф.* (м. Суми, 14 квітня 2017 р.). Суми, 2017. С. 28–31.

50. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихологія : навч. посібник / за ред. М. К. Шеремет. 2-е вид. Київ : Знання, 2012. 293 с.

51. Котій Н. І. Розвиток українського мовлення дошкільників засобами народознавства. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2010. № 12. С. 35-47.

52. Крутій К. Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку : навч. посібник. Запоріжжя : ЛПКС, 2005. 208 с.

53. Ленів З. П. Казкотерапія в системі корекції мовлення та гармонізації особистості дошкільників із ТПМ. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія: [зб. наук. праць]. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. Вип. 13. С. 70-74.

54. Луцан Н. І. Теорія і практика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку в мовленнєво-ігровій діяльності : дис. на здобуття наукового ступеня доктора пед. наук : 13.00.02 / Надія Іванівна Луцан. Одеса, 2005. 466 с.

55. Машовець М., Курнаухова А. Вплив казки на формування особистості дитини: моральний аспект. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 7 С. 20-24.
56. Міщенко Ю. В. Логоказка як засіб підвищення мовленнєвої активності дітей із дислалією. *Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації*. Суми: ФОП Цьома С.П. 2017. С. 84–86.
57. Міщук В. Терапевтична казка, як новітній об'єкт видавничого втілення. Наукові записки. Серія «Поліграфія і видавнича справа» / за заг. ред. Д. І. Ступченко. Львів: Українська академія друкарства, 2007. 248 с.
58. Павленко А.О. Гармонійний розвиток дитини через казку. Х.: Вид. група «Основа», 2011. 111 с.
59. Пасічник А., Белова В. Казка як засіб розвитку словесної творчості. *Дошкільне виховання*. 2009. № 10. С. 11-12.
60. Пентиліук М.І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: 36 статей. К.: Ленвіт, 2011. 256 с.
61. Пироженко Т. О. Мовленнєве зростання дошкільника : [науково-методичний посібник]. К. : Грайлик, 1999. 38 с.
62. Пироженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 152 с.
63. Попова І. Н. Діагностика розвитку образного мовлення старших дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 3. С. 22-28.
64. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / авт. кол. : О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долинна, Т. В. Дяченко, Т. С. Ільченко, Г. Є. Іванова, Г. М. Лисенко, Т. В. Панасюк, Г. В. Петрова, Т. О. Піроженко, Н. М. Романко, Н. А. Случинська, Н. І. Трикоз. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 104 с.
65. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І.Білан, Л.М.Возна, О.Л.Максименко та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 264 с.

66. Про дошкільну освіту: Закон України від 06.06.2024 р. № 3788-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20/ed20250101#Text>
67. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку : [монографія] / Л. О. Калмикова, Н. В. Харченко, С. Д. Дем'яненко, Л. А. Порядченко; / За заг. ред. Л. О. Калмикової. К. : ПП Медведєв, 2007. 304 с.
68. Розвиток мовлення. Конспекти комплексних занять. Старша група / Упоряд. В.Л.Сухар. Х.: Вид-во «Ранок», 2011. 208 с.
69. Садова І. Казкотерапія – сучасний метод роботи з дітьми, які мають особливі потреби. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич. 2015. № 11. С. 293-298.
70. Самошкіна Л.М., Яковенко В.С. Казка в роботі з дитячими психологічними проблемами: навчальний посібник. Дніпро: РВВ ДНУ, 2002. 48 с.
71. Сарапулова Є. Складання розповідей у дитсадку і в школі. *Дошкільне виховання*. 2011. № 10. С. 22-24.
72. Світ дитинства. Комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів /О. М. Байєр, Л. В. Батліна, А. М. Богуш та ін.; наук. кер. А.М. Богуш; заг. ред. Л.В. Батліна. Тернопіль : Мандрівець, 2015. €200 с.
73. Сушельницька З. В. Логоказка як засіб розвитку артикуляційної моторики у дітей. Кам'янець-Подільський: науково- методичний центр Управління освіти і науки, 2014. 64 с.
74. Тронько В., Бутенко В. Українська казка в сучасному закладі дошкільної освіти. *Дошкільна освіта: від традицій до інновацій: збірник наукових статей студентів, магістрантів та молодих науковців*. Суми: ФОП Цьома С.П., 2022. С. 131–136.
75. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні. Виховання і характер. Історія дошкільної педагогіки. Хрестоматія. К., 1990. 652 с.
76. Фесенко Л. І. Українська народна казка як засіб розвитку зв'язного монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку:

дис...канд.пед.наук: 13.00.02 / Фесенко Лариса Іванівна ; Південноукраїнський педагогічний ун-т ім. К.Д.Ушинського. О., 1994. 176 с.

77. Формування мовної особистості на різних вікових етапах [монографія] / Богуш А. М., Трифонова О. С., Кисельова О. І., Горіна Ж. Д., Черкасов М. П. / (За загальною редакцією акад. А. М. Богуш). Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. 271 с.

78. Цирулік Л. В. Подорожуємо казкою : організована діяльність зі звуковимови із пріоритетом фонематичної сторони мовлення, фонематичних процесів, лексико-граматичної категорії та комунікативних здібностей. *Логопед.* 2019. № 2. С. 24–26.

79. Яковленко О. Розвиваємо мовлення з колиски. *Дошкільне виховання.* 2017. № 2. С. 2-4.

80. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.] ; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Розповідь «Про маленького сніговика»

Одного зимового дня діти гралися на подвір'ї. Вони ліпили сніговика. Петрик зліпив круглу голівку, знайшов дві гудзики – зробив очі, а паличку – зробив носик. Потім діти довго сміялися й гралися поруч. Коли прийшов час іти додому, Петрик захотів взяти свого сніговика з собою. Він обережно поклав маленьку голівку сніговика в кишеню свого пальта.

Прийшовши додому, Петрик повісив пальто у шафу, а сніговик залишився в кишені. Вдома він поїв, ліг відпочити. Коли прокинувся, згадував про свого сніговика. Пішов до шафи, відкрив кишеню – а там калюжа води і дві гудзики з паличкою. Сніговика не було. Куди ж він подівся? Як думаєте ви?

Казка «Подорож маленького лісового дзвіночка»

У густому зеленому лісі жив маленький дзвіночок на ім'я Дзінь. Він був не простий, а чарівний – коли Дзінь дзвенів, у лісі розцвітали квіти і прокидалися птахи. Але Дзінь дуже хотів дізнатися, що знаходиться за межами лісу.

Одного ранку він покотився стежкою і зустрів білочку, яка збирала горішки, мудру сову, що навчала маленьких пташенят, і веселого їжачка, який любив кататися на листі. Дзвіночок допомагав кожному – заряджав своїм дзвінким звуком, щоб додати сили і радості.

В кінці подорожі Дзінь повернувся додому, розповів усім про свої пригоди і зрозумів, що найголовніше – це друзі і доброта.

Казка «Сонячний промінчик і хмаринка»

Жив собі у небі маленький Сонячний промінчик на ім'я Ясик. Щоранку він прокидався разом із Сонцем і весело стрибав по дахах, деревах, траві. Ясик любив сміятися, гратися з квітами та пташками, а найбільше – дарувати тепло всьому живому.

Одного разу Ясик помітив у далекому кутку неба сіру Хмаринку. Вона сиділа тихо, похнюплена, не літала і ні з ким не гралася. Вона здавалася самотньою і сумною.

– Привіт! – радісно привітався Ясик. – Чому ти така сумна?

– Ніхто мене не любить, – тихо відповіла Хмаринка. – Всі ховаються, коли я з'являюся. Я закриваю Сонце, і діти не можуть гуляти.

– Але ж ти така красива! – здивувався Ясик. – Без тебе не було б дощу, а без дощу не росли б квіти. Ти дуже потрібна!

Хмаринка трохи усміхнулася, але її очі ще були сумними.

– А давай пограємо? запропонував Ясик. – Я буду бігати по небу, а ти ховатимеш мене за своїм крильцем!

Хмаринка погодилася. Вони почали гру: Ясик блищав між хмаринками, то зникав, то знову з'являвся. Від такої гри з'явилася веселка – яскрава, кольорова, мов казка.

– Подивися! Це ми з тобою намалювали! – радісно вигукнув Ясик.

Хмаринка сяяла від щастя. Вперше вона відчула, що може бути веселою і потрібною.

Відтоді Ясик і Хмаринка часто зустрічалися, гралися й дарували небу чудову веселку. А Хмаринка вже ніколи не сумувала, бо знала: навіть у найсіріший день можна стати частинкою щастя.

Додаток Г.

Тема: читання народної казки «Лисичка-сестричка і сірий вовк»

Мета: ознайомити дітей з казкою, допомогти відчувати її гумор; учити переказувати, виховувати любов до народної казки.



Матеріали: ілюстрації до казки, використання телевізора, обладнання до української народної «лисичка»,

Хід заняття

Любі малята, сьогодні ми в черговий раз перенесемося в чарівний світ казки (її чарівність, та загадковість) Наступна казка, яку ми будемо читати, ви зараз повинні відгадати з таких загадок.



В темнім лісі проживає,
 Довгий хвіст пухнастий має.
 Їй на місці не сидиться.
 Як зовуть її?
 (Лисиця)



Лиходій і забіяка,
 Дуже схожий на собаку.
 Він з'явився – ліс замовк...
 Це лихий і лютий... (вовк).
 Молодці!

-Читання казки.

Лисичка-сестричка і вовк-панібрат

-фізхвилинка

Біжать, біжать з двору.

Біжать, біжать з двору (Крокуємо на місці.)

Гуляти, гуляти в луки: (Стрибки на місці.)

Курка-гарабурка-каки-таки, (Ляскаємо в долоні.)

Качка-поплавутка-бряки-кряки, (Тупотів ногами.)

Гусак-водомусь-гаги-ваги, (Присідаємо.)

Індик-хрипіндюк-шулти-булди, (Ляскаємо в долоні.)

Свинка-топ стоспинка-чахи-ряхи, (Тупотів ногами.)

Коза-дереза-хутрі-беке, (Присідаємо.)

Баран-крутороган-чики-брики, (Ляскаємо в долоні.)

Корова-комол а-тпруки-борошна, (Тупотів ногами.)

Кінь-бриконь-ігі-віги. (Крокуємо на місці.)

-Бесіда за змістом казки

-Чи сподобалася вам казочка?

-Про кого ця казка?

-Чи є в цій казці добро?

-Яке закінчення казки ви могли б запропонувати?

-Чому вчить казка?(відповіді дітей)

-Малювання за мотивами казки

-Вивчення приказки

Дивиться лисицею, а думає вовком.

-перегляд мультфільму

КОНСПЕКТ ЗАНЯТТЯ «В гостях у казки»

Мета: Розширити уявлення дітей про казку як жанр усної народної творчості. Розвивати вміння відтворювати характерні риси поведінки, тембр голосу, рухи казкових героїв. Розвивати спостережливість, увагу, вміння виділяти притаманні риси характеру даного героя та використовувати їх у показі та розігруванні казкових сценаріях. Виховувати смак та артистичні здібності, любов до мистецтва. Виховувати риси творчої особистості, зацікавленість, оригінальність, впевненість, бажання жартувати, виражати своє емоційне ставлення до творів. Вчити дітей любити слухати казки, розповідати їх та відтворювати набуті знання у показі казок для дітей та дорослих.

Обладнання. Настільний театр до знайомих казок; маски різних казкових героїв; папір, кольорові олівці; сюжетні картинки до казок.

Попередня робота. Читання казок, бесіди за змістом казок, роз'яснення ідейного змісту, показ театру; малювання та аплікація казкових героїв, відгадування загадок, вивчення віршів про звірів.

Підготовка вихователя. Вихователь готує виставку книжок, готує дітей, які будуть виконувати ролі, прикрашає зал дитячими малюнками та аплікаціями.

Хід заняття

(Стіни кімнати прикрашені дитячими малюнками, аплікаціями за сюжетами відомих казок. Біля вікна розташована виставка книжок).

Вихователь. Діти, подивіться, як прикрашена наша кімната. Що ви бачите? Якій темі присвячені малюнки, аплікації?

Сьогодні в нас з вами свято, ми побуваємо в країні казок, які ви знаєте. Подивіться, будь-ласка, сюди.

(Звертає увагу дітей на виставку книжок).

Тут ви бачите багато книжок, і все це – казки, які ви добре знаєте і любите. Роздивіться уважно. Яких казкових героїв ви тут бачите, з яких вони казок?

Діти, а ви хочете вирушити у подорож у країну казок? Ви зустрінетеся з казковими героями, яких знаєте і любите. Але спочатку я перевірю, чи добре ви знаєте казки? Я буду вам читати загадки до казки, а ви повинні відгадати, з якої казки і знайти малюнки, які відповідають цій казці.

1. Хто утік від баби, хто утік від діда,
 Хо не міг сидіти довго у вікна.
 Хто зустрів у лісі зайчика й лисичку
 І співав усім він пісеньку свою? («Колобок»)

2. Хто гуляв у лісі та щось загубив,
 Хто знайшов хатинку для друзів лісових.
 Що за хатка чарівна, що вмістила всіх звірят.
 Хоч і тісно в ній звірятам.
 Як зовуть той дім? («Рукавичка»)

3. Баба била і дід бив та не розбили.
 А маленька та сіренька хвостиком майнула.
 Плаче баба, плаче дід та курочка розрадить:
 - Буде вам не просте, а золоте? («Курочка Ряба»)

4. Хто маленький рибку вудить,
 Маму й батька звеселяє.
 Кого гусятко врятувало,
 На своє крилятко взяло.
 І до мами , і до батька принесло? («Івасик-Телесик»)

Вихователь. Молодці, малята! Відгадали усі загадки. А ще будете гратися. Раз, два, три – почали.

- Пішла киця у ліс та загубила рукавичку так чи ні? (Ні)
- Сіла дівчинка у човник та почала рибку ловити так чи ні? (Ні)
- Спекла баба Колобок та поставила на віконечко так чи ні? (Так)
- Мишка бігла, хвостиком майнула та розбила яєчко так чи ні? (Так)
- Жили собі двоє мишенят – Круть та Верть і півник Голосисте Горлечко

так чи ні? (Так)

- Якось підмітав Верть подвір'ячко та знайшов колосок так чи ні? (Ні)

Вихователь. І з цим завданням ви справилися, молодці!

Психогімнастика.

Мета: Сприяти згуртованості дитячого колективу, вчити бачити та відчувати настрій один одного, співпереживати. Зняття психологічного напруження.

Хід.

А тепер взяли усі за ручки та стали у коло. Вихователь говорить: «Ми усі з вами красиві, впевнені у собі, маєм гарні личка і любимо посміхатися. Вміємо говорити один одному компліменти. Поверніться до свого друга та скажіть щось приємне. Я почну перша: «У Маринки гарне платтячко і усміхнене личко... », і усі по черзі скажіть щось приємне один одному. Подаруємо гарний настрій своїм друзям та собі!»

Вихователь. Малята, ще я хочу вам запропонувати відгадати і сказати хто і з якої казки до нас завітав.

1. Мишка (яка?): маленька, сіренька, швидкий

- (Що робить?): бігає, ховається, пищить.

- З якої казки? (відповіді дітей).

2. Заєць (який?): пухнастий, полохливий, косоокий, боязкий, побігайчик.

- (Що робить?): стрибає, метушиться, ласує, боїться.

З якої казки? (відповіді дітей)

3. Вовк (який?): хижий, ікластий, злий, грізний.

(Що робить?): Лютує, бігає, ричить, виє.

З якої казки до нас завітав вовк? (відповіді дітей).

4. Ведмідь (який?): клишоногий, вайлуватий, неповороткий, великий.

(Що робить?): ласує, спить, блукає .

З якої казки? (відповіді дітей).

5. - Лисичка (яка?): хитра, спритна, рудо хвоста, улеслива.

(Що робить?): Ласує, крадеться, метушиться, принохується.

- З якої казки? (відповіді дітей).

Вихователь. Малята, подивіться, хтось завітав до нас , гість незваний, та переплутав нам усі казки. Давайте разом ми подивимося та подумаємо та виправимо усі помилки. (Діти розглядають виставлений настільний театр)

Вихователь. Добре, діти, я бачу, що ви добре знаєте казки і казкових героїв, вмієте імітувати їхню поведінку та голоси, тому я запропоную вам одягнути маски, які кому до вподоби та покажемо казку «Рукавичка».

Діти самостійно розподіляють ролі, одягають маски і казочка почалась.

В кінці діти можуть під веселу музику затанцювати танок дружби усіх лісових звірят та малят.